ISSN 1686-7459 ISSN (ONLINE) 2822-0668

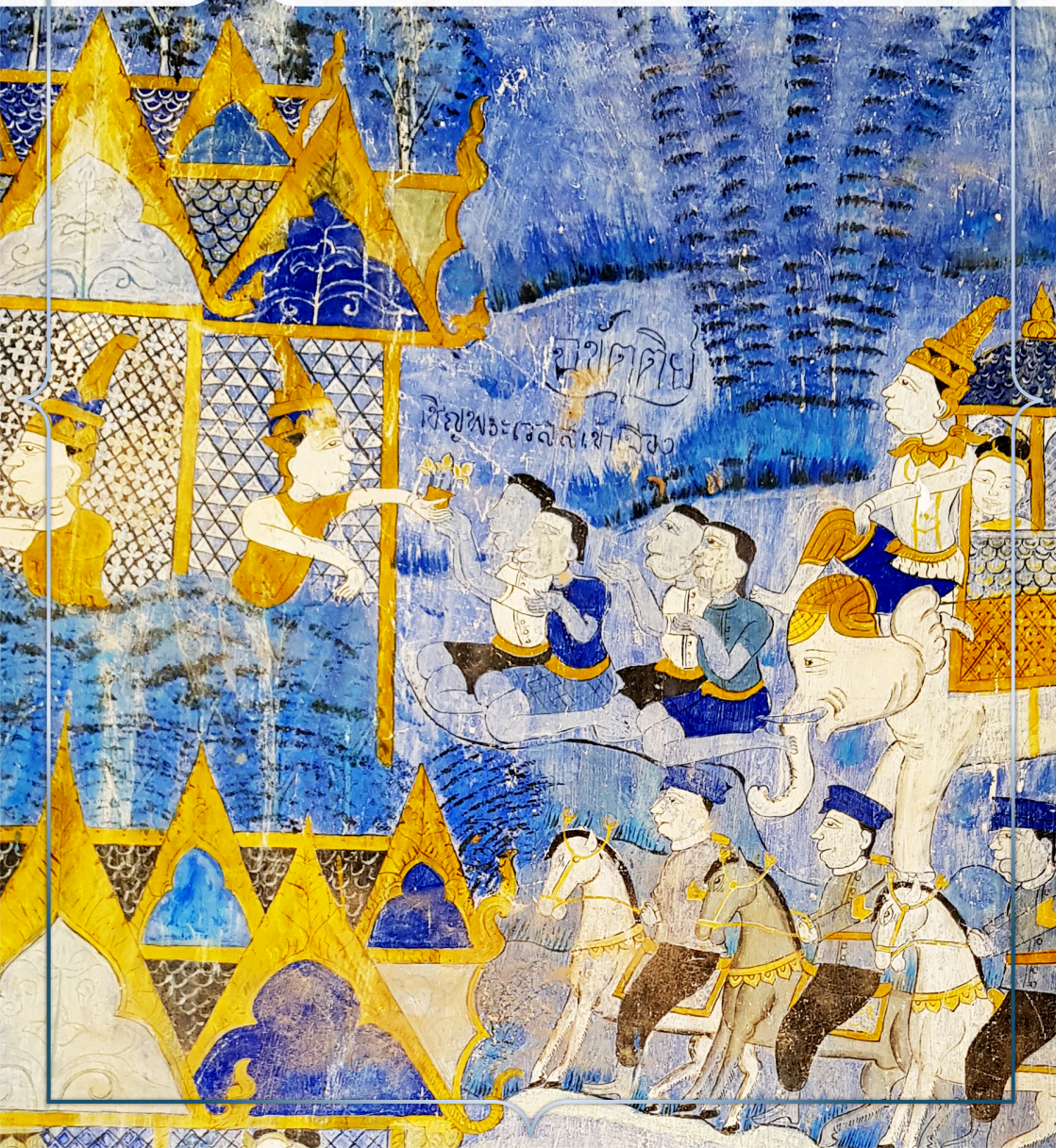
วารสารไทยศึกษา

Journal of Thai Studies

ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มิถุนายน 2567

Issue 1
Volume 20
June 2024

Institute of Thai Studies, Chulalongkorn University

Methods of Constructing Images of a 'Southern Region Community' from the Southern Historical Literary Work Series History of Phatthalung-Trang (Early Period)

Submitted date: 29 May 2023 | *Revised date:* 20 July 2023 | *Accepted date:* 13 November 2023

Phatchalin Jeennoon[1]

Abstract

Background and objective (s): The Southern historical literary work series of Phatthalung-Trang (early period)" was written by Chan Chaijun and Phat Phonchai during 1953-1954. An interesting aspect of this literary series is the use of different methods to construct a 'Southern region community', which has a hidden political ideology, and is also related to the direction of the community images. Therefore, the research for this article aimed to study methods used to construct images of a 'Southern region community' from the Southern historical literary work series history of Phatthalung-Trang (Early Period)".

Methodology: The researcher selected the Southern historical literary works that appeared in booklet format. The characteristics of the books are similar to the Wat Koh books of the central region. The author was identified as a Southerner and provided details about the characteristics of society in Southern Thailand. The research emphasizes text interpretation. The findings are presented in a descriptive analysis method.

[1] Assoc. Prof. Dr., Thai Languages Section, Faculty of Humanities and Social sciences, Thaksin university, Songkhla, 90000, Thailand. email: phatchalinj@hotmail.com

Main result: The results revealed that the author used two methods of constructing images of a "Southern Region Community": the use of nine linguistic strategies and three narrative strategies. All these methods supported six images of an "Ideal of Southern Region Community": 1) images of the leader, 2) images of geography, 3) images of the economy, 4) socio-cultural images, 5) images of the environment and 6) images of politics and administration.

Relevance to Thai Studies: This article relates to Thai studies in terms of dissemination of new knowledge on local literary studies that show the importance of studying texts in a particular area that are closely related to that society, in this case, the South, which is a part of Thailand. The study also reflects the relationship between literature and history, namely the transition of the text from writing to printing. The study guidelines of this article can be applied to literary texts in other regions of Thailand.

Conclusion: The results show the wisdom of Thai people in the creation of local literature in terms of using linguistics and narrative constructed images of a 'Southern region community' and helps build an appreciation of the aesthetics of local literature.

Keywords: Constructing; Images; Historical Literary Work

กลวิธีการประกอบสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” จากวรรณกรรมประวัติศาสตร์ภาคใต้ ชุด ประวัติพัทลุง-ตรัง (ตอนต้น)

Submitted date: 29 May 2023
Revised date: 20 July 2023
Accepted date: 13 November 2023

◆ **พัชลินจ์ จีนนุ่น**[2]

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: วรรณกรรมประวัติศาสตร์ภาคใต้ ชุด ประวัติพัทลุง-ตรัง (ตอนต้น) เป็นผลงานของนายชาญ ไชยจันทร์ และนายพาสน์ พลชัย พิมพ์เผยแพร่ช่วงพ.ศ. 2496-2497 ความน่าสนใจของวรรณกรรมชุดนี้คือการใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการประกอบสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” ซึ่งแฝงอุดมการณ์ทางการเมืองไว้ โดยสัมพันธ์กับการกำหนดทิศทางภาพลักษณ์ของชุมชน บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการประกอบสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” จากวรรณกรรมชุดประวัติศาสตร์ภาคใต้ ชุด ประวัติพัทลุง-ตรัง (ตอนต้น)

ระเบียบวิธีวิจัย: ผู้วิจัยคัดเลือกจากกลุ่มวรรณกรรมประวัติศาสตร์ภาคใต้ยุคการพิมพ์ ที่ปรากฏในรูปแบบของหนังสือเล่มเล็ก ลักษณะคล้ายกับหนังสือวัดเกาะของภาคกลาง ระบุชื่อผู้แต่งชาวใต้ และให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะเด่นของชุมชนภาคใต้ โดยมุ่งตีความจากตัวบท นำเสนอโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา

ผลการวิจัย: ผลการวิจัยพบว่า ผู้แต่งใช้กลวิธีการประกอบสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” 2 กลวิธี ได้แก่ การใช้กลวิธีทางภาษาซึ่งพบ 9 กลวิธี และการใช้กลวิธีการเล่าเรื่อง พบ 3 กลวิธี กลวิธีที่หลากหลายทั้งหมดนี้ช่วยเสริมภาพของ “ชุมชนภาคใต้ในอุดมคติ” ทั้งสิ้น 6 ภาพลักษณ์ ซึ่งล้วนเป็นภาพลักษณ์ที่ดี ได้แก่ 1) ภาพลักษณ์ด้านผู้นำ 2) ภาพลักษณ์ด้านภูมิประเทศ 3) ภาพลักษณ์ด้านเศรษฐกิจ 4) ภาพลักษณ์ด้านสังคมวัฒนธรรม 5) ภาพลักษณ์ด้านสภาพแวดล้อม และ 6) ภาพลักษณ์ด้านระบบการเมืองการปกครอง

ความเกี่ยวข้องกับไทยศึกษา: บทความนี้เกี่ยวข้องกับไทยศึกษาในแง่ของการเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ด้านวรรณกรรมท้องถิ่นศึกษาที่แสดงให้เห็นความสำคัญของการศึกษาตัวบทในพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งสัมพันธ์แนบแน่นกับสังคมนั้น ๆ ในกรณีนี้คือ ภาคใต้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับประวัติศาสตร์ คือ การเปลี่ยนผ่านของตัวบทจากการเขียนสู่การพิมพ์ สำหรับแนวทางการศึกษาตัวของบทความนี้สามารถประยุกต์กับตัวบทวรรณกรรมในภูมิภาคอื่น ๆ ของไทยได้

บทสรุป: ผลการศึกษาแสดงให้เห็นภูมิปัญญาการสร้างสรรค์วรรณกรรมของชาวใต้ในด้านการใช้ภาษาและการใช้วิธีการเล่าเรื่องประกอบสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” และช่วยให้ผู้อ่านเกิดความซาบซึ้งในสุนทรียภาพแห่งวรรณกรรมท้องถิ่น

คำสำคัญ: การประกอบสร้าง; ภาพลักษณ์; วรรณกรรมประวัติศาสตร์

1. บทนำ

วรรณกรรมประวัติศาสตร์เป็นวรรณกรรมที่ผู้แต่งนำเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ โดยใช้ตัวละครที่มีตัวตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์และที่สมมุติขึ้นมาใหม่แสดงบทบาทร่วมกัน (Royal Institute, 2011) ผู้แต่งมักเลือกเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง หรืออาจนำการศึกษาค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์บางคน มาเป็นข้อมูลแล้วผูกเรื่องราวด้วยกลวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย โดยผู้แต่งต้องมีพื้นความรู้ในสาขาวิชาที่นำมาเป็นพื้นหลังของงานของตนมากพอสมควร ทั้งยังต้องระมัดระวังความถูกต้องตามข้อเท็จจริงในสาขาวิชานั้น ๆ ด้วยเพื่อมิให้บั่นทอนคุณค่าของเนื้อหาในเรื่อง (Diteeyont , 1992, p. 36) ผู้แต่งจะแต่งในรูปแบบของคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง ร้อยแก้ว หรือแต่งเป็นเรื่องเล่าก็ได้ แต่ต้องเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง การนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์มาเล่า ผู้แต่งอาจใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์อันหลากหลายเพื่อสร้างความสมจริง และสร้างความสะเทือนอารมณ์ การศึกษาวรรณกรรมประวัติศาสตร์จึงไม่ใช่การศึกษาประวัติศาสตร์ เพราะไม่อาจเชื่อถือในความถูกต้องแม่นยำในการเสนอข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ของผู้แต่งได้เสมอไป หากแต่เป็นการศึกษา “เรื่องเล่า” ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของผู้แต่งโดยอาศัยข้อมูลทางประวัติศาสตร์และการจินตนาการเสริมแต่งเรื่องเล่าให้เกิดอรรถรสในการอ่านมากยิ่งขึ้น

วรรณกรรมประวัติศาสตร์ภาคใต้ คือ วรรณกรรมที่แต่งโดยชาวภาคใต้หรือคนในท้องถิ่นภาคใต้ มีเนื้อหาเกี่ยวกับบริบทชุมชนภาคใต้ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยที่ระบุไว้ในตัวบทอย่างชัดเจนถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 เรื่องเล่าเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในท้องถิ่น รวมถึง บุคคลสำคัญของรัฐสยามที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับรัฐท้องถิ่น ผู้แต่งนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มาสร้างสรรค์ใหม่ในรูปแบบของร้อยกรอง แต่งเติมเสริมต่อผ่านกลวิธีทางวรรณกรรมเพื่อสร้างความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน จึงไม่อาจคาดหวังข้อเท็จจริงได้ทั้งหมด และต้องอาศัยการตีความสิ่งที่ผู้แต่งซ่อนเร้นไว้ ซึ่งถือว่าเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของการศึกษาวรรณกรรม โดยวรรณกรรมประวัติศาสตร์ภาคใต้เรื่องสำคัญที่ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์และตีความให้ลึกซึ้งต่อไป คือ เรื่อง ประวัติพัทลุง-ตรัง (ตอนต้น) ผลงานของนายชาญ ไชยจันทร์ และนายพาสน์ พลชัย

ความน่าสนใจประการหนึ่งของวรรณกรรมกลุ่มนี้ นอกเหนือจากการพยายามสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” ด้านบวก ซึ่งพัชลินจ์ จีนนุ่น (Jeennoon, 2023) ได้ศึกษาไว้แล้ว นั่นคือ การใช้กลวิธีการประกอบสร้างภาพลักษณ์ชุมชน เพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกคล้อยตาม ซึ่งพบว่า มีวิธีการที่หลากหลายน่าวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งต่อไป เช่น การใช้ถ้อยคำภาษาที่เป็นกันเอง การอธิบายเพื่อเน้นย้ำคุณลักษณะบางประการ การใช้มุมมองของ “คนใน” และ “ตัวแทน” ของรัฐ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะคล้ายกลวิธีของประวัติศาสตร์นิพนธ์ด้วย ดังที่สรณัฐ ไตลังคะ (Tailanga, 2006, p.31-56) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์นิพนธ์ “ประกอบสร้าง” เรื่องราวจากเหตุการณ์ในอดีตขึ้นมา การอธิบายเรื่องราวที่สร้างจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์นั้นจะใช้เทคนิคต่าง ๆ เข้ามาช่วยเพื่อจัดระเบียบข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ที่อยู่ห่างไกล เป็นสิ่งที่แปลกหรือไม่คุ้นเคยให้เข้าใจในหมู่นักอ่าน และกรอบความคิดที่ว่านั้นก็คือขนบของการเล่าเรื่องในวรรณคดีของวัฒนธรรมนั้น

ที่ผ่านมาพบว่า ยังไม่มีการศึกษากลวิธีการประกอบสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” เท่าที่พบจะศึกษาในกลุ่มของวรรณกรรมสมัยใหม่ เช่น ดาราพร ศรีม่วง (Srimuang, 2013) วิจัยเรื่องการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของนักเขียน : กรณีศึกษาเรื่องเล่าจากประสบการณ์ชีวิตของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ธนพร หมูคำ (Mookham, 2019, p.116-128) ทำเรื่องการประกอบสร้างภาพแทนสตรีในวรรณกรรมอาเซียน หรือ ศราณี เวศยาสิรินทร์ วิทยาธร ท่อแก้ว สุภาภรณ์ ศรีดี และพิทยา บุษรารัตน์ (Wessayasirin, Tokeaw, Sridee & Budsararat, 2019, p.334-352) ศึกษาการสร้างอัตลักษณ์คนใต้ผ่านหนังตะลุง ผู้วิจัยจึงจะศึกษากลวิธีการประกอบสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” จากวรรณกรรม ซึ่งบทความนี้จะทำให้เห็นวิธีการต่าง ๆ ที่ผู้แต่งใช้เสริมภาพลักษณ์ชุมชนภาคใต้ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษากลวิธีการประกอบสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” จากวรรณกรรมประวัติศาสตร์ภาคใต้ ชุด ประวัติพัทลุง-ตรัง (ตอนต้น) ของนายชาญ ไชยจันทร์ และนายพาสน์ พลชัย

ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารด้วยการวิเคราะห์วรรณกรรมประวัติศาสตร์ภาคใต้ ชุด ประวัติพัทลุง-ตรัง (ตอนต้น) ของนายชาญ ไชยจันทร์ และพาสน์ พลชัย แต่งเป็นหนังสือเล่มเล็ก มีขนาดเท่ากับหนังสือวัดเกาะของภาคกลางและแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพ พิมพ์เผยแพร่ช่วงพ.ศ. 2496-2497 ชื่อเรื่องระบุว่า ประวัติพัทลุง-ตรัง (ตอนต้น) มีทั้งหมดจำนวน 5 เล่ม แต่งต่อเนื่องกันตั้งแต่เล่มที่ 1 จนถึงเล่มที่ 5 ทั้งหมดพิมพ์ที่สำนักพิมพ์ชูไทยแบบเรียน จังหวัดตรัง

แนวคิดเกี่ยวกับกลวิธี

เนื่องด้วยวรรณกรรมประวัติศาสตร์ภาคใต้ทั้ง 5 เล่ม พิมพ์ช่วงในเวลาเดียวกัน การอ้างอิงเนื้อหาจากตัวบทในบทความนี้จะอ้างอิง ชื่อหนังสือ เลขเล่ม และเลขหน้า กลวิธีเป็นเทคนิควิธีที่ผู้แต่งนำมาถ่ายทอดในงานซึ่งผู้แต่งอาจใช้เทคนิคที่หลากหลายเพื่อแสดงชั้นเชิงในการประพันธ์ เพื่อถ่ายทอดความคิดหรือสร้างอารมณ์สะเทือนใจ ตกแต่งเรื่องให้ไพเราะ ทำให้งานเขียนนั้นชัดเจน และแสดงถึงความสามารถของผู้แต่งเองด้วย ดังที่ยุรฉัตร บุญสนิท (Boonsanit,1995, p.101-102) กล่าวว่า กลวิธี คือ การที่ผู้แต่งหาวิธีที่จะทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่องที่ผูกไว้ และให้บรรลุความมุ่งหมาย การใคร่ครวญว่าจะแบ่งเรื่องอย่างไร จะใช้ฉาก ตัวละครแบบใด หรือจะใช้สำนวนภาษาอย่างไร เหล่านี้เป็นกลวิธีที่ผู้แต่งต้องกำหนดเพื่อส่งสารไปถึงผู้อ่าน หากต้องการให้ผู้อ่านสนใจ พอใจ จึงจำเป็นต้องใช้กลวิธี ในขณะที่กุหลาบ มัลลิกะมาส (Mallikamas, 2004, p. 29-32) กล่าวถึงกลวิธีว่า เป็นการแสดงชั้นเชิงของผู้แต่งว่ามีฝีมือขนาดใด เช่น การเลือกผู้เล่าเรื่อง การเล่าย้อนหลัง การแสดงลักษณะและนิสัยของตัวละคร วิธีเปิดเรื่องและปิดเรื่องให้ประทับใจ การเลือกรายละเอียดในการดำเนินเรื่องการใช้สัญลักษณ์หรือสิ่งแทน การสร้างภาพในจิต การสร้างนัยประหวัด และการสร้างบรรยากาศ เป็นต้น

ในการแต่งวรรณกรรม นักเขียนจะพิจารณาว่าจะเล่าเรื่องด้วยวิธีการใดจึงจะเหมาะสม รวมทั้ง ส่งผลต่อผู้อ่าน โดยตั้งคำถามว่า ใครเล่า ใครมอง และมองอะไร ในบางเรื่อง คน “มอง” และคน “เล่า” เป็นคนคนเดียวกัน แต่บางเรื่องอาจไม่ใช่ ในการนิทัศน์ หรือการแสดงการเห็นของผู้นิทัศน์ที่เป็นผู้เล่าเรื่อง ดูจากตำแหน่งที่สัมพันธ์กับตัวเรื่อง เช่น การนิทัศน์ภายนอกตัวเรื่อง คือการที่ผู้เล่าเรื่อง-ผู้นิทัศน์ เป็นผู้มองโดยสามารถเห็นอดีตกระทั่งอนาคต แต่บางครั้งอาจไม่แสดงการรับรู้ของตนด้วยการจงใจชะลอ/ปิดข้อมูลเพื่อสร้างความประหลาดใจแก่ผู้อ่าน ต่อมาคือการนิทัศน์ภายในตัวเรื่อง เรียกว่าตัวละคร-ผู้นิทัศน์ คือการที่ตัวละครที่อยู่ในเรื่องเป็นผู้มอง แต่มีความสามารถจำกัดคือเห็นเฉพาะส่วนที่เป็นประสบการณ์ของตน

การนิทัศน์สามารถสลับไปมาในตัวเรื่องได้ ซึ่งการนำเสนอของผู้นิทัศน์อาจอยู่ในรูปของการพูดหรือการคิด ทั้งนี้ผู้อ่านจะเห็นใจตัวละครที่ผู้เล่าเรื่องนำเสนอความคิดและการไตร่ตรองมากกว่าตัวละครอื่น สำหรับแง่มุมการนิทัศน์มี 3 แง่มุม มีทั้งด้านพื้นที่และเวลา ด้านจิตวิทยาการรับรู้และอารมณ์ และด้านอุดมการณ์ (Tailanga, 2017, p.57, 61-70) ในกรณีของของประวัติศาสตร์นิพนธ์จะใช้กรอบขนบของการเล่าเรื่องในวรรณคดี ผู้แต่งจะใช้ “จินตนาการประกอบสร้าง” อธิบายเรื่องราว เช่น การเลือกใช้บางเหตุการณ์ การตัดทิ้งบางเหตุการณ์ การเน้นบางเหตุการณ์ การสร้างตัวละคร การซ้ำแนวเรื่อง (motif) การใช้น้ำเสียง การใช้บทบรรยายหรือพรรณนา การใช้มุมมอง เป็นต้น (Tailanga, 2006, p.31-56)

กลวิธีการประกอบสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” จากวรรณกรรมประวัติศาสตร์

วรรณกรรมประวัติศาสตร์ภาคใต้ นำเสนอภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” ไว้จำนวน 6 ภาพลักษณ์ คือ ภาพลักษณ์ของชุมชนที่มีภาวะผู้นำที่ดี ชุมชนที่มีภูมิประเทศเป็นรากฐานสำคัญต่อสร้างความเจริญ ชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านสังคมวัฒนธรรม ชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านสภาพแวดล้อม และชุมชนที่มีระบบการเมืองการปกครองที่เข้มแข็ง (Jeennoon, 2023, p.251-282) ทั้งนี้ ภาพลักษณ์ของชุมชนที่ปรากฏอย่างเด่นชัดนั้นเกิดจากการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ของผู้แต่งที่ชวนให้คล้อยตาม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. กลวิธีทางภาษา

กลวิธีทางภาษาเป็นการเลือกใช้ภาษาในลักษณะต่าง ๆ เพื่อประกอบสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” ให้ดึงดูดใจความสนใจของผู้อ่าน ซึ่งมีดังนี้

1.1 การใช้คำหรือกลุ่มคำเพื่อบ่งชี้ลักษณะของคนและชุมชน การใช้คำหรือกลุ่มคำเพื่อบ่งชี้ลักษณะของคนและชุมชนปรากฏโดยทั่วไป เช่น การใช้คำบ่งชี้ชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจว่ามีอาหารการกินอุดมสมบูรณ์ ผู้คนอยู่เย็นเป็นสุข เช่น “มีอาหารการกิน**ไม่สิ้นหมด** ไม่ต้องอดกลับ**สุขทุกสมัย**” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 4, p.106) ชุมชนมีความเข้มแข็งด้านสังคมวัฒนธรรม เช่น เป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงเรื่องผ้าทอ ผู้หญิงทอผ้าเป็นและมีความสามารถ “เรื่องท้อผ้านับว่า**ตะลุงเด่น** หญิงทอเป็น**ทุกนาง**อย่างขยัน หญิงตะลุง**เก่งกาจ**สามารถครัน” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 1, p.23) ในส่วนของผู้นำชุมชนก็มีความขยันขันแข็งและเอาใจใส่ชุมชน เช่น พระยาราชบังสัน เช่น “ได้จัดสร้างกำแพงแข็งแรงยิ่ง

นับเป็นสิ่ง**เทิดพระยาราชบังสัน**” พระยารัษฎา เช่น “ใครบกพร่องอย่างไรที่ไหนควร แล้วประมวล**ตักเตือนเหมือนธิดา**” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 4, p.100) “พระยารัษฎร์**สันทัดเจนจัดจริง** การทุกสิ่งทำได้**ไม่ถือตัว**” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 4, p.106) ชุมชนยังมีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ขยันขันแข็ง เช่น“นายอำเภอ กำนันผู้ใหญ่บ้าน **ไม่เกียจคร้าน**เลี้ยงสัตว์จัดนาสวน” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 4, p.106) รวมถึงการมีความสัมพันธ์อันดีกับรัฐเมืองหลวง เช่น “พระปิยะมหาราชาเจ้า **ทรงโปรดเกล้าชาวตะลุง**รุ่งเรืองศรี” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 4, p.123) การใช้คำหรือกลุ่มคำเหล่านี้เน้นย้ำให้เห็นภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” ในมิติต่าง ๆ ที่เด่นชัดยิ่งขึ้น

1.2 การใช้ภาษาระดับกันเองเพื่อสร้างความสัมพันธ์แบบเครือญาติ การใช้ภาษาระดับกันเองมีนัยเพื่อสร้างความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่สื่อสารถึงความเสมอภาคเท่าเทียม ผ่านความคิดของตัวละครผู้อาวุโสในกลุ่ม วิธีการสื่อสารของผู้แต่ง คือ การใช้คำธรรมดาสามัญ สื่อสารถึงความเป็นเครือญาติกัน ดังการใช้คำว่า “ลุง” ในที่นี้คือผู้แต่งที่สื่อสารถึงความเป็นผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์มากกว่าสอน “หลาน” ซึ่งน่าจะหมายถึงผู้อ่านวรรณกรรม และมีนัยสื่อถึงผู้ที่มีประสบการณ์น้อยกว่า ให้เห็นความสำคัญของการทำนา และใช้คำว่า “เรา” เพื่อโน้มน้าวให้เห็นความเป็นกลุ่มก้อนที่จะร่วมกันสร้างความเจริญให้แก่และช่วยกันขจัดปัญหาต่าง ๆ

ลุงรักข้าวเหมือนเจ้าแม่โพสพ	เมื่อพานพบที่ใดต้องใฝ่หา
ใครทำหกตกหล่นบนพสุธา	ต้องขมาแม่เจ้าทุกคราวไป
ขวัญข้าวเท่าหัวเรือเกลือหัวช้าง	โบราณอ้างเอาไว้หลายสมัย
ใช่หัวเรือนั่งเล่นเช่นเรือใบ	หัวเรือไฟใหญ่โตมโหฬาร
ไทยทั้งชาติอยู่ได้ไม่ลำบาก	ไม่อดอยากทั่วด้าวเรื่องข้าวสาร
อดอย่างอื่นทนได้ไม่กันดาร	อดข้าวสารต้องตายวายชีวา

(History of Phatthalung-Trang (Early Period) 1, p.31-32)

น่าสนใจว่า การใช้คำแสดงความเป็นเครือญาติเป็นไปตามโครงสร้างสังคมแบบเก่า ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงผู้แต่งเป็นตัวแทนของรัฐซึ่งอยู่ในโครงสร้างการปกครองแบบใหม่ หรืออยู่ในการปกครองของรัฐสมัยใหม่ (Modern State) ที่มีรัฐบาล (Government) มีศูนย์กลางอำนาจที่มีความแน่นอน มีเมืองหลวงที่แน่นอน มีระบบราชการสมัยใหม่ที่มีความเป็นปึกแผ่น มีแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยที่ชัดเจน (Mektrairat, n.d.)

ช่วงเวลานี้รัฐจัดให้มีหน่วยปกครองในท้องถิ่นแล้ว การใช้วิธีนี้จะช่วยให้เห็นภาพลักษณ์ทางด้านสังคมวัฒนธรรมที่เน้นความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน ทั้งยังเห็นภาพลักษณ์ด้านการเมืองการปกครองที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับท้องถิ่นที่อยู่ในทิศทางที่ดี นอกจากนี้ การใช้คำสร้างความเป็นเครือญาติ อาจจะเป็นพลังต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ตามอุดมการณ์ของลุงซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐ

1.3 การซ้ำคำเพื่อเน้นย้ำลักษณะทางภูมิศาสตร์ การซ้ำคำจะใช้เพื่อย้ำเสียงและความหมายเพื่อขับเน้นภาพลักษณ์ของชุมชนภาคใต้ที่มีภูมิประเทศเป็นที่ราบ เหมาะแก่การทำนา หรือเป็นเมืองท่า เช่น การซ้ำคำว่า “นา” ในพื้นที่จังหวัดตรังเพื่อสะท้อนพื้นที่ที่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม การซ้ำคำว่า “ท่า” เพื่อบอกพื้นที่นครศรีธรรมราชว่า เป็นเมืองท่า ดังนี้ “อันนครท่าดีมีหลายหลาก ท่ามีมากสมนามตามท้องถิ่น” เหมาะแก่การค้าขาย ส่งผลให้เศรษฐกิจของเมืองนี้ดี ดังนี้ “ชาวนครขายค้าหมั่นหากิน ทุกท้องถิ่นค้าดีมีกำไร” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นาโยงเหนือโยงใต้ทำให้หมด ทั้งนาปดรีบระดมสมถวิล
นาโต๊ะเบ้านาบือทำพอกิน ทำให้สิ้นนาหว้านาทุ่งตาล
นาข้าวเสียนาบัวนาฟ้าผ่า นาหนองคล้าอย่าพลั้งทั้งนาหาน
นาหลวงลังนาเขาต้องเอาการ ไม่กันดารน้ำทำทั้งนาเกลือ
นาโต๊ะแซะนาแคและนาคะ ทั้งนาพละนางามนาท่ามเหนือ
นาท่ามใต้นายามมาจุนเจือ ทั้งนาเหนือนาปะยานาหัวทิง

(History of Phatthalung-Trang (Early Period) 4, p.103-105)

1.4 การอธิบายศัพท์เพื่อแสดงคุณลักษณะของคนหรือสถานที่ ในการสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” ด้านบวก ผู้แต่งมักอธิบายศัพท์ของชื่อผู้นำหรือสถานที่ไว้ด้วยเพื่อโน้มน้าวให้ผู้อ่านเกิดภาพจำที่ดี เช่น การอธิบายชื่อ “รัษฎานุประดิษฐ์” ว่า “รัษฎา” หมายถึง ผืนดิน ส่วนประดิษฐ์ คือ การปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น คำว่า “มหิศรภักดี” หมายถึง ผู้ที่จงรักภักดีต่อผืนแผ่นดิน เมื่อรวมความจึงหมายถึง ผู้ที่มุ่งแต่จะปรับปรุงบ้านเมืองให้มีแต่ความเจริญ ให้ทุกคนอยู่กันอย่างมีความสุข ชื่อนี้จึงมีความเหมาะสม เพราะบุคคลผู้นี้ทำหน้าที่เพื่อสังคมโดยแท้ ดังนี้

สมชื่อว่า**รัษฎานุประดิษฐ** **มหิศรภักดี**มีมิ่งขวัญ
รัษฎาแปลว่าดินถิ่นสำคัญ ประดิษฐนั้นคือปรุงมุ่งให้ดี
มหิศรคือมหาอิศระ ภักดีพระปกป้องครองกรุงศรี
รวมความว่ามหิศรภักดี คือผู้มีจงรักภักดีไทย
รัษฎานุประดิษฐคิดปรับปรุง คือบำรุงบ้านเมืองเป็นเรื่องใหญ่
รวมทั้งเหล่าบรรดาประชาไทย ทั้งเด็กใหญ่หญิงชายให้จำเริญ

(History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p.105)

1.5 การอ้างอิงบริบทต่าง ๆ เพื่อขับเน้นภาพลักษณ์ของคนและสถานที่ การอ้างอิงในที่นี้ เรียกอีกอย่างว่า การอ้างถึง (Allusion) เป็นกลวิธีการนำเสนอภาษาทางวรรณศิลป์ชนิดหนึ่งที่มีบทบาทถ่ายทอดความคิดของผู้เขียนให้มีพลังและเด่นชัดยิ่งขึ้น การอ้างถึง (Allusion) สัมพันธ์กับการอ้างอิง (Reference) และสหบท (Intertextuality) มีส่วนช่วยสร้างความเข้าใจแจ่มชัดให้กับสารและอารมณ์ความรู้สึกจากการเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิม (Tochayangkoon, 2020, p. 88-111) ในวรรณกรรมมีการอ้างอิงในลักษณะต่าง ๆ เช่น การอ้างอิงช่วงเวลา ตามลำดับปฏิทินเพื่อช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพลักษณ์ของชุมชนภาคใต้ในด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น การอ้างอิงพระแก้วโกรพที่มีบทบาทปกครองเมืองพัทลุง “ศกสองพันสี่ร้อยสี่สิบเก้า ทรงโปรดเกล้าเจ้าเมืองจัดเรื่องใหม่ ให้พระแก้วโกรพผู้เกรียงไกรได้เป็นใหญ่ครองตะลุงรุ่งเรืองครัน” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p. 136) การอ้างอิงนางเลือดขาว เช่น “นางเลือดขาวเจ้าก็สร้างอุโบสถ อันงามงดขึ้นไว้ให้ได้ผล” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 1, p.3) หรือการอ้างอิงพระยารัษฎาฯ ที่ขยันขันแข็งในการทำงาน “พระยารัษฎ์ออกตรวจอย่างกวดขัน ราษฎร์ขยันทุกย่านบ้านเคหา” (History of Phatthalung-Trang(Early Period) 4, p.109)

ผู้วิจัยเห็นว่า การอ้างอิงบริบทต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ นอกจากเพื่อขับเน้นภาพลักษณ์ของคนและสถานที่แล้ว อาจมีนัยเพื่อตอบสนองต่ออุดมการณ์การสร้างชาติในช่วงที่รัฐบาลนำแนวคิดการสร้างชาติมาใช้ หรืออาจเพื่อกระตุ้นให้ผู้คนในปลายทศวรรษ 2490 เห็นความสำคัญในการสร้างความเจริญให้แก่บ้านเมือง ผู้แต่งจึงสร้างชุมชนในจินตนาการเพื่อสื่อความหมายถึงชุมชนที่มีศักยภาพว่า ควรเป็นแบบใดหรือประกอบไปด้วยปัจจัยใด

1.6 การสร้างคู่ตรงข้ามเพื่อเน้นย้ำคุณงามความดีของผู้นำ การสร้างภาพลักษณ์ชุมชนภาคใต้ที่มีผู้นำที่ดี ผู้แต่งมักใช้วิธีสร้างคู่ตรงข้ามเพื่อนำมาเทียบเคียงในตอนเดียวกัน โดยกำหนดให้ผู้นำที่ดีเป็นตัวตั้งตามด้วยผู้นำที่ไม่ดี การเทียบเคียงนี้ก็เพื่อเน้นย้ำให้เห็นคุณงามความดีของผู้นำที่เด่นชัดยิ่งขึ้น โดยสื่อสารให้เห็นว่า หากได้ผู้นำที่ดีย่อมทำให้ชุมชนเกิดความเจริญรุ่งเรือง แม้แต่องค์พระมหากษัตริย์ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ก็ทรงระลึกถึง แต่หากได้ผู้นำที่ไม่ดีจะตรงกันข้ามกับการได้ผู้นำที่ดีทุกอย่าง ดังการสร้างคู่ตรงข้ามระหว่างพระยารัษฎาฯ ที่มีแต่คนเคารพนับถือกับเจ้าคุณสุรพลที่คนไม่จดจำ ดังนี้

ทรงระลึกนึกถึงพระยารัษฎ์ **ที่ได้จัดช่องสบายคล้ายสวรรค์**
ถ้าท่านยังยืนยงคงชีวัน **สวนสวรรค์คงไสวในแดนตรัง**
ศกสองพันสี่ร้อยหกสิบเอ็ด องค์สมเด็จกรุณาบัญชาสั่ง
ผู้ว่าการจังหวัดจัดแต่งตั้ง พระยาตรังคภูมาว่าราชการ
มีนามเดิมว่าเจิมปันยารชุน ได้เกื้อหนุนทำทางสร้างหลักฐาน
เจิมปันยาสร้างถนนยังทนทาน รับราชการเมืองตรังตั้งหกปี
ท่านเจ้าคุณสุรพลย้ายมาใหม่ **มิได้สร้างสิ่งใดให้เป็นศรี**
ท่านเข้ามาปกครองเพียงสองปี **ต้องย้ายที่ให้หลังจากตรังไป**

(History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p.168)

1.7 การตอบโต้ทางวาทกรรมเพื่อให้ความชอบธรรมแก่รัฐในการปราบปราม บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลามีทั้งโจรทั่วไป คือ โจรที่มักสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้านและโจรวัฒนธรรม คือ โจรที่คอยปกป้องและดูแลผลประโยชน์ของคนในชุมชน มีเป้าหมายเพื่อเลี่ยงภาษีและไม่ยอมรับอำนาจรัฐ โดยโจรวัฒนธรรมได้รับการยกย่องจากชาวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอย่างกว้างขวาง เพราะปล้นเฉพาะบ้านคนรวย หากเคยพักพิงบ้านใดก็จะคอยคุ้มครองบ้านนั้น ไม่ทำร้ายเด็กและผู้หญิง และไม่ทำร้ายเจ้าทรัพย์ที่ไม่ต่อสู้ ปัญหาโจรผู้ร้ายช่วง พ.ศ. 2437-2465 เกิดจากการกดขี่ข่มเหงของผู้มีอำนาจ เช่น เจ้าเมือง กรมการ และข้าราชการชั้นผู้น้อยที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์อำนาจของเมืองหลวง เนื่องจากไม่มีการควบคุมตรวจสอบที่เป็นระบบ ผู้นำชุมโจรที่สำคัญ คือ รุ่ง ดอนทราย และดำ หัวแพร ต่อมาหัวหน้าโจรถูกจับ เพราะเจ้าหน้าที่บ้านเมืองใช้นโยบายโจรปราบโจร คือ ทำให้สมาชิกแตกความสามัคคีกัน ส่งผลให้ชุมโจรยุติบทบาทลงและไม่พบว่ามีชุมโจรออกมาปฏิเสธอำนาจรัฐในลักษณะดังกล่าว (Khunweechuay, 2003, p.45-46)

ในช่วงทศวรรษ 2490 เกิดปรากฏการณ์ที่น่าสนใจประการหนึ่ง คือ ผู้แต่งวรรณกรรมพยายามตอบโต้วาทกรรมการเกลียดนาย และวาทกรรม “โจรวัฒนธรรม” อย่างเด่นชัด เพื่อตอกย้ำให้เห็นว่า การมีโจรผู้ร้ายคือภัยมหันต์ เพราะโจรคือปัญหาชุมชนที่ส่งผลต่อบ้านเมือง หน้าที่ของนายจึงมีเพื่อปราบปรามโจรผู้ร้าย สอดคล้องกับผลการวิจัยของพัชลินจ์ จีนนุ่น (Jeennoon, 2012) ที่พบว่า ชาวใต้ไม่ได้เกลียดนายแบบเหมารวมทุกคน บางคนก็มองนายในแง่บวก โดยเฉพาะในแง่ของนายที่ช่วยพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า ในขณะที่วรรณกรรมกลุ่มนี้ ก็มองนายในแง่ดีเช่นกัน ซึ่งนายในที่นี้คือข้าราชการหรือผู้นำที่มาปกครองท้องถิ่น ผู้แต่งมองว่าข้าราชการสมัยนี้ช่วยเหลือชาวบ้านอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะการจับโจรผู้ร้ายซึ่งทำให้สังคมอยู่กันอย่างไม่มีความสุข ดังสมัยพระยารัษฎาฯ ที่มีนโยบายปราบปรามโจรผู้ร้าย อย่างดำหัวแพร และรุ่ง ดอนทรายซึ่งเป็นโจรใต้ที่มีชื่อเสียงในทศวรรษ 2460 ผู้นำมองว่า โจรกลุ่มนี้เป็นอันธพาล มีความผิดตามกฎหมายบ้านเมือง สมควรถูกลงโทษ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐในการจับโจรกลุ่มดังกล่าว ดังที่ว่า “มีพวกพ้องมากมายดุร้ายจริง เที่ยวปล้นยิงวิ่งราวชาวประชา” และ “รุ่งดอนทรายร้ายระยำดำหัวแพร ไม่ยอมแพ้พระวิชัยผู้ใจหาญ ต้องถูกยิงม้วยดินสิ้นสันดาน” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p.162) ผู้แต่งสื่อสารว่า ที่ผู้นำทำไปนั้นก็เพื่อปกป้องคนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังที่ว่า “เพื่อสันติราษฎร์พิทักษ์ภักดีไทย” ผู้ที่กระทำเช่นนี้ได้ย่อมเป็นผู้มีบุญ ดังที่ว่า “ผู้เป็นพาลไหนจะสู้ผู้มีบุญ” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p.162) และมีเมตตา เพราะไม่ได้ทำร้ายโจรที่ยอมให้จับ ดังที่ว่า “อย่าทำร้ายร่างกายไม่เมตตา จักเป็นทารุณกรรมระยำครัน” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p. 163) ต่อมาก็ชี้ให้เห็นว่า การที่หัวหน้าโจรถูกจับเพราะมีสมาชิกที่กลับตัวกลับใจบอกแหล่งซ่องสุมของโจรด้วย ดังความว่า “พวกเหล่านี้ชี้แจงแหล่งหมู่พาลเพื่อให้ท่านแจ้งประจักษ์ที่พักพิง” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p. 163) รวมถึงการโน้มน้าวให้เห็นลักษณะของคนดีว่า ต้องทำเพื่อบ้านเมืองเท่านั้น เหมือนกับท้าวเทพกษัตรีท้าวศรีสุนทร ดังที่ว่า “ดำหัวแพรรุ่งดอนทรายรายสำคัญ ตรงข้ามกันเทพสตรีศรีสุนทร” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p. 163) การปราบปรามโจรผู้ร้ายโดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มรุ่ง ดอนทราย และ ดำหัวแพร เป็นการสื่อความหมาย และโน้มน้าวให้ชาวบ้านเห็นว่า หากเป็นโจรแล้วไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตามถือว่าเป็นผู้ร้าย หากไม่มีโจรกลุ่มนี้ ชุมชนภาคใต้ก็จะอยู่ดีมีสุขคนไม่เกิดความหวาดกลัว ทุกคนจึงต้องร่วมมือกันปราบโจร และไม่ให้การช่วยเหลือ การให้ความหมายเกี่ยวกับโจรกลุ่มนี้จึงเป็นการสร้างความชอบธรรมในการปราบปรามโจรผู้ร้ายแก่รัฐ

1.8 การอธิบายและให้เหตุผลเพื่อคลี่คลายความเคลือบแคลงสงสัย กลวิธีประการหนึ่งในการสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” คือ การอธิบายและให้เหตุผลเพื่อคลี่คลายความเคลือบแคลงสงสัยที่อยู่ในใจของคนมาอย่างยาวนาน ดังที่ผู้แต่งอธิบายและให้เหตุผลเพื่อช่วยคลี่คลายความเคลือบแคลงสงสัยเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างหมอจันทร์กับพระยารัษฎานุประดิษฐ์เพื่อให้ความเป็นธรรมกับทั้งสองฝ่าย โดยมิให้ผู้อ่านหรือคนในสังคมตัดสินฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างไร้อคติ ดังที่ว่า “ใช่แกล้งกล่าวแต่ล้วนส่วนที่ดี แต่ใคร่ชี้ถ้อยแถลงให้แจ้งใจ” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p. 147) โดยเล่าถึงความตายของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ว่า เกิดขึ้นเมื่อภรรยาหมอจันทร์ชื่อนางชิ่ว ซึ่งครรภ์แก่ใกล้คลอด หมอจันทร์จึงส่งไปคลอดที่ภูเก็ต เมื่อคลอดแล้ว นางชิ่วอยากมาหาสามีที่เมืองตรัง ซึ่งครั้งนั้นพระสถลและภรรยาไปราชการที่ภูเก็ต ขณะที่นางจะขึ้นเรือขอติดตามมาเมืองตรังกลับถูกภรรยาของพระสถลและข้าราชการชั้นสูงห้ามไว้ เพราะเป็นเรือหลวง ต้องขออนุญาตพระยารัษฎานุประดิษฐ์เสียก่อน และไม่มีใครรู้จักนางชิ่ว นางชิ่วจึงถูกทิ้งไว้ที่เกาะกับลูกตามลำพัง นางจึงส่งโทรเลขมาถึงหมอจันทร์ ตัดพ้อถึงนิสัยของพระสถลที่ขาดความเมตตา หมอจันทร์เป็นห่วงภรรยาจึงขอลาพระสถลไปรับภรรยา ฝ่ายพระสถลเห็นว่า อยู่ในช่วงเวลารับราชการ หากไปโดยไม่ขออนุญาต เกรงจะมีความผิด จึงให้หมอจันทร์ทำบันทึกข้อความขออนุญาตต่อพระยารัษฎานุประดิษฐ์ หมอจันทร์จึงเขียนโทรเลขถึงพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ซึ่งขณะนั้นกำลังป่วยอยู่ที่สตูล ฝ่ายเลขาได้รับโทรเลขก็ไม่กล้ารบกวนท่าน อยากให้ท่านพักผ่อน และเห็นว่า ไม่ใช่เรื่องสำคัญนัก ฝ่ายหมอจันทร์รอคอยอย่างไร้ความหวังก็เกิดความน้อยอกน้อยใจเข้าใจว่า เจ้าพระยาพึ่งพาไม่ได้ จึงหวังปลิดชีพเสีย ต่อมาได้ไปลอบยิงทั้งพระสถลและเจ้าพระยาจนเสียชีวิตขณะที่ทั้งสองลงจากท่าเรือเมืองตรัง สุดท้ายก็ถูกประหารชีวิต ผู้แต่งอธิบายความว่าการที่พระยารัษฎาฯ เสียชีวิต มีหลายคนเชื่อว่ามาจากปัจจัยการทำงาน กล่าวคือ หมอจันทร์ถูกข้าราชการบางคนยุแหย่ให้ยิงพระยารัษฎาฯ เพราะไม่ต้องการให้ท่านทราบว่า โกงเงินหลวง ดังที่ว่า “เพื่อทำลายความผิดติดกายา โกงเงินตราท้องถิ่นให้สิ้นเปลือง” โดยให้เหตุผลว่า หากไม่ฆ่า คนที่จะตายคือหมอจันทร์ ดังที่ว่า “จึงได้ยุหมอจันทร์ปั่นให้เคือง เมื่อเกิดเรื่องหมอจันทร์ต้องบรรลัย” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p. 148) ผู้แต่งสรุปในตอนท้ายว่า ข้อกล่าวหานั้นไม่ใช่เรื่องจริง การสูญเสียในครั้งนี้เกิดจากความเข้าใจผิด ดังที่ว่า “หมอจันทร์ไม่เข้าใจในเรื่องราว เทศาไม่ทราบเค้าเรื่องหมอจันทร์” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p. 149) การใช้กลวิธีนี้ก็เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพลักษณ์ของผู้นำอย่างหมอจันทร์และพระยาในแง่บวกมากยิ่งขึ้น โดยเน้นย้ำว่าไม่มีใครอยากให้เกิดเหตุการณ์นี้ขึ้น ไม่มีใครอยากสูญเสียคนดี และไม่อยากให้ผู้อ่านเข้าใจผู้นำผิดไป

1.9 การหยิบยกความเป็นชาติเพื่อสร้างความร่วมมือกันของคนในสังคม กลวิธีอย่างหนึ่งที่ผู้แต่งมักนำมาใช้ นั่นคือ การหยิบยกหรือชูประเด็นความเป็นชาติเพื่อสร้างความร่วมมือกันของคนในสังคม เช่น การขอให้คนร่วมใจกันสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน ร่วมใจกันปราบปรามโจรผู้ร้าย ช่วยกันสร้างถนนหนทาง รับรู้บทบาทของผู้นำ เป็นต้น สำหรับการเลือกสื่อสารผ่านสื่อวรรณกรรมก็เพราะเป็นสื่อที่มีผลต่อผู้เสพมากที่สุด สื่อนี้ปรากฏอย่างแพร่หลายในยุคที่มีกิจการการพิมพ์ในชุมชน เมื่อคนได้อ่านสื่อวรรณกรรมก็อาจยังผลให้เกิดความรักชาติขึ้นได้ ผู้แต่งมักโน้มน้าวให้เห็นว่า ความเข้มแข็งของชาติมาจากการทำหน้าที่ของสมาชิกของชาติระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะ การมีผู้นำที่มีความสามารถ เช่น สมัยกรุงธนบุรี พระมหากษัตริย์พยายามรวบรวมชาติที่กระจัดกระจายให้เป็นปึกแผ่นเดียวกัน โดยใช้หลักประนีประนอมเป็นสำคัญ เมื่อจะรวบรวมเมืองต่าง ๆ ก็จะ “ปราบปรามไม่หยาบคาย” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 1, p.21) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหาราช ทรงจัดตั้งให้มีมณฑลนครศรีธรรมราชขึ้น เพื่อรวมจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุงเข้าด้วยกัน “เป็นมณฑลนครศรีที่นิยม ดูขำคมปกครองต้องตามกาล” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 4, p.124) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นอกเห็นใจราษฎร จัดให้มีการปกครองแบบใหม่เพื่อให้เข้ายุคเข้าสมัย “ทรงเปลี่ยนการปกครองต้องตามกาล ต่างชื่นบานทั่วหน้าประชาไทย” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p.170-171)

นอกจากนี้ ผู้แต่งยังแสดงให้เห็นบทบาทของผู้นำชุมชนที่ทำเพื่อชาติไม่ต่างจากองค์ประมุข เช่น การสร้างถนนเพื่อให้คนในชุมชนเดินทางอย่างสะดวกสบาย สามารถติดต่อกันโดยง่าย ผู้แต่งเน้นย้ำให้เห็นว่าในเมื่อผู้นำก็เสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง คนในชุมชนจึงควรเอาเป็นแบบอย่าง หากชุมชนเข้มแข็งประเทศชาติก็จะเข้มแข็งตามไปด้วย ทั้งนี้ ย่อมมาจากการร่วมใจกันสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนที่ต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เพราะแม้แต่ผู้นำชุมชนก็ช่วยเหลืองานของรัฐอย่างเต็มความสามารถ และช่วยดูแลทุกข์ของคนในชุมชน

การหยิบยกบทบาทของท้องถิ่นในการสร้างชาติในตัวบทเห็นอย่างเด่นชัดสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา เกิดจากช่วงนี้รัฐมีบทบาทในท้องถิ่นมากขึ้น ในวรรณกรรมที่ผู้แต่งกล่าวถึงการประพาสท้องถิ่นในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมถึงพระบรมวงศานุวงศ์อื่น ๆ บ่อยครั้ง ทำให้เห็นความใกล้ชิดของรัฐส่วนกลางกับท้องถิ่นอย่างชัดเจน และผู้นำเองก็มีแนวคิดสนับสนุนนโยบายการสร้างชาติร่วมอยู่ด้วย ดังที่โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (Wongsurawat, 2004, p. 46) กล่าวถึงแนวคิดการสร้างชาติของรัฐในสมัยรัชกาลที่ 6 ว่า ทรงพยายามปลูกฝังจิตสำนึกรักชาติเพื่อให้คนเห็นความสำคัญของการคงอยู่ของชาติและของสถาบันต่าง ๆ หน้าที่ที่มีต่อประเทศชาติ การสร้างชาตินิยมทางเศรษฐกิจ และการรักษาเอกราชของชาติ

2. กลวิธีการเล่าเรื่อง

กลวิธีการเล่าเรื่องเป็นการออกแบบการเล่าเรื่องผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ของผู้แต่งเพื่อช่วยดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพลักษณ์ของ “ชุมชนภาคใต้” ได้อย่างเด่นชัดมากยิ่งขึ้น ขณะที่ผู้แต่งก็ได้นำเสนอความคิดของตนได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ จากการศึกษาวรรณกรรมประวัติศาสตร์ภาคใต้ ชุด ประวัติพัทลุง-ตรัง (ตอนต้น) พบวิธีการที่โดดเด่น 3 วิธี ดังนี้

2.1 การเล่าผ่านมุมมองของผู้เล่าซึ่งเป็น “คนใน” และ “ตัวแทน” ของรัฐเพื่อตอบสนองต่ออุดมการณ์ส่วนตน ผู้แต่งใช้วิธีการเล่าผ่านมุมมองของผู้เล่า ซึ่งก็คือตนเอง เพื่อคาดหวังผลโดยตรง ทั้งนี้เกิดจากผู้เล่าอยู่ในสถานะของคนในพื้นที่และเป็นตัวแทนของรัฐ โดยเล่าทั้งอยู่นอกเรื่องและเป็นตัวละครในเรื่อง หากอยู่ในเรื่อง ผู้แต่งใช้สรรพนามว่า “ลุง” สื่อสารกับผู้ฟังเรื่องเล่า ซึ่งก็คือ “หลาน” ในที่นี้ คือผู้อ่านชาวใต้ ในการเล่าจะเห็นการแสดงมุมมองของผู้เล่าที่เป็นทั้ง “คนใน” พื้นที่ และ “ตัวแทน” ของรัฐการเล่าในมิติต่าง ๆ ทำให้ผู้อ่านรับรู้พื้นที่ เวลา อารมณ์ รวมถึงอุดมการณ์ส่วนตนของผู้เล่าได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการตอบสนองต่ออุดมการณ์การสร้างชาติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 การเล่าผ่านมุมมองของผู้เล่าซึ่งเป็น “คนใน” พื้นที่ ผู้แต่งให้ความสำคัญกับพื้นที่จังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรังมากเป็นพิเศษ ด้วยเหตุที่ผู้เล่า คือ นายชาญ ไชยจันทร์และพาสน์ พลชัย เป็นคนในพื้นที่นั่นเอง การเล่าเรื่องในพื้นที่ของตนเองจึงสร้างอำนาจของพื้นที่ด้วย ซึ่งสามารถต่อรองกับชุมชนอื่น ๆ สำหรับแง่มุมการรับรู้เกี่ยวกับพื้นที่ จะเห็นมุมมองของผู้เล่าเรื่องที่แสดงความภาคภูมิใจต่อภูมิทัศน์ชุมชนได้เป็นอย่างดี ทั้งภูมิทัศน์ธรรมชาติ และภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ปรับปรุง ประดับประดาอย่างสวยงาม แฝงความคิดของการเป็นเจ้าของ แสดงออกถึงความรักและผูกพันต่อพื้นที่ จนนำมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง รวมถึงชุมชนนครศรีธรรมราชที่เชื่อมโยงถึงกัน ดังการนำเสนอชุมชนนครศรีธรรมราชว่า มีพระบรมธาตุเจดีย์เป็นศูนย์รวมของอำนาจ และมีชื่อเสียงด้านพระพุทธศาสนา เช่น “พุทธศาสน์จึงเจริญเกินที่ใด สุโขทัยแพ้พ่ายทั้งใต้เหนือ ตรังที่หนึ่งในด้านการทำเรือ นครเหนือสุโขทัยในอาราม” และ “มีพระธาตุสูงใหญ่หาไหนได้ ที่ยอดปลายมีทองผ่องอร่าม พระเจดีย์ปฏิมาสง่างาม หลายอารามจัดตั้งครั้งโบราณ” และ “นามพระครูสี่กาที่ว่านี้ นครมีตัวอย่างทางจัดสรร” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 1, p.6) ฝ่ายผู้นำก็มีความสามารถด้านการรบ และมีสายเลือดของกษัตริย์ ดังนี้ “พระยาน้อยเชื้อท้าวเจ้ากรุงธน ก็แยบยลแหลมหลักเป็นหนักหนา” History of Phatthalung-Trang (Early Period) 2, p.48) ส่วนผู้คนก็ล้วนเป็น “คนดี” ดังนี้ “สมัยนั้นนครศรีคนดีมาก” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p.48) ส่วนชุมชนพัทลุงก็มีเจ้าเมืองที่มีความสามารถด้านการรบและการบริหารบ้านเมือง คนในชุมชนก็มี

เชื้อสายคนในรัฐส่วนกลาง ชุมชนนี้มีวัดจำนวนมาก มีบุคคลที่มีชื่อเสียงด้านพระพุทธศาสนา คือ นางเลือดขาว ฝ่ายพระสงฆ์ก็มีความสามารถทั้งด้านการรบและเชี่ยวชาญด้านหลักธรรม มุ่งปฏิบัติตนอยู่ในศีลในธรรมอย่างเคร่งครัด ในขณะที่ชุมชนตรังมีท่าเรือที่เด่นที่สุด ดังนี้ “ตรังมีท่าเรือดีเป็นที่หนึ่ง” และ “ตรังที่หนึ่งในด้านการทำเรือ” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 1, p.4) ท่าเรือนี้นางเลือดขาวชาวพัทลุงเคยใช้เป็นเส้นทางเดินทางไปยังลังกา “แล้วจึงได้ไปแคว้นแดนลังกา ลงเรือท่าเมืองตรังทั้งสองคน” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 1, p.4) เมืองตรังยังเป็นเส้นทางสายพระพุทธศาสนาที่เข้าสู่ภาคใต้ ดังนี้ “ชีประชาสุขเกษมแสนเปรมปรี พระสารีผ่านตรังครั้งเจ้าคุณ” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p.130) ครั้งหนึ่งเจ้าพระยานครฯ (น้อย) ได้ปรับปรุงเมืองตรังให้เป็นฐานทัพเรือที่แข็งแกร่ง ดังนี้ “นครใช้เมืองตรังตั้งท่าเรือ” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 1, p.4) จนเป็นท่าเรือค้าและท่าเรือรบ มีชุมชนปะเหลียนเป็นฐานทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้จะเห็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตรัง พัทลุงและนครศรีธรรมราช ทั้งในด้านภูมิประเทศ พุทธศาสนา ด้านผู้นำและชาวบ้านที่ช่วยสู้รบกันขับไล่ศัตรู แก้ปัญหาชุมชน สะท้อนเครือข่ายอำนาจชุมชนที่เข้มแข็ง และการสร้างความสัมพันธ์แบบเครือญาติ

ในการเล่า ผู้แต่งมักแสดงความภาคภูมิใจ หรืออารมณ์สุขที่มีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถ ส่วนชาวบ้านก็ขยันขันแข็ง ดังตัวอย่าง “ต่างขยันกันทั่วตัวเป็นเกลียว ช่างเด็ดเดี่ยวหนักหนาชาวนาเรา” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 1, p.29-30) หรือการให้ภาพของถนนหนทางที่สะดวกสบาย แต่บางครั้งก็แสดงอารมณ์โกรธหรือไม่พอใจ เมื่อเห็นคนบางกลุ่มสร้างปัญหาให้แก่ชุมชน เช่น แสดงอารมณ์โกรธหรือไม่พอใจ เมื่อเห็นพฤติกรรมของคนในชุมชนที่ประพฤติตัวเหลวไหล โดยกำหนดให้โรงเรียนและวัดมีบทบาทช่วยกล่อมเกลากลุ่มอันธพาลเหล่านี้

เด็กพวกนี้จัดให้ได้ศึกษา เข้าวัดวาบวชพระเพื่อสะสาง
ขจัดชั่วตัวเมาให้เบาบาง อันเป็นทางเปลี่ยนร้ายให้กลายดี

(History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p.138-139)

2.1.2 การเล่าผ่านมุมมองของผู้เล่าซึ่งเป็น “ตัวแทน” ของรัฐ ผู้แต่งวรรณกรรมกลุ่มนี้ แม้ฐานะหนึ่งคือคนในพื้นที่ แต่ทั้งสองยังมีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วย ในการเขียนงานจึงแสดงอุดมการณ์และอารมณ์บางอย่างแฝงไว้ซึ่งอิงกับแนวคิดการสร้างชาติของรัฐค่อนข้างมาก คือการโน้มน้าวให้เห็นบริบทหรือการทำหน้าที่ของรัฐและโน้มน้าวให้เห็นพลังการสร้างชาติของพระมหากษัตริย์ไทย ที่ส่งผลดีต่อคนไทยทั้งชาติ

เช่น การโน้มน้าวให้เห็นพระปรีชาสามารถของพ่อขุนรามคำแหงว่าเป็นที่พึ่งได้อย่างแท้จริง ดังนี้ “ท่านได้เป็นราชามหาราช ไทยทั้งชาติพึ่งบุญอุ่นเกศา” (History of Phatthalung-Trang (Early Period) 1, p.10) หรือการโน้มน้าวให้เห็นศักยภาพเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้แต่งมักโน้มน้าวให้เห็นศักยภาพของผู้นำชุมชน ทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ และผู้ว่า โดยเฉพาะ พระยารัษฎาฯ ที่มีศักยภาพในการบริหารคนและงาน คอยดูแลเอาใจใส่คนในชุมชน แม้แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังทรงนิยมชมชอบพระยารัษฎาฯ เช่น

นายอำเภอกำนันผู้ใหญ่บ้าน ไม่เกียจคร้านเลี้ยงสัตว์จัดนาสวน
เป็นแบบอย่างอันดีที่สมควร เพื่อชักชวนชาวประชาให้หากิน

(History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p.109)

การเล่าก็มักแสดงอารมณ์รักและชื่นชมผู้นำที่ประพฤติตัวดี และจะรู้สึกไม่พอใจผู้นำที่ไม่ช่วยสร้างความเจริญให้แก่บ้านเมือง

ท่านเจ้าคุณสุรพลย้ายมาใหม่ มิได้สร้างสิ่งใดให้เป็นศรี
ท่านเข้ามาปกครองเพียงสองปี ต้องย้ายที่ให้หลังจากตรังไป

(History of Phatthalung-Trang (Early Period) 5, p. 168)

อนึ่ง มุมมองและการแสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้แต่งที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐน่าจะมาจากการรับรู้อุดมการณ์หรือกลไกของรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับการสร้างหนังสือในสมัยนั้นด้วย ดังที่พรชัย นาคสีทอง (Nakseethong, 2021, p.128-135) กล่าวว่า หนังสือที่แจกในงานศพทศวรรษ 2460 ถึงต้นทศวรรษ 2490 เล่าความทรงจำผ่านมุมมองของภิกษุสงฆ์ ชนชั้นนำท้องถิ่น ข้าราชการกระฎุมพี และคหบดีท้องถิ่นซึ่งเกิด เติบโต และมีประสบการณ์ชีวิตภายใต้ขนบ และจารีตการศึกษาอบรมแบบเก่า บุคคลเหล่านี้เป็นกลไกของรัฐ (ราชการสมัยใหม่) ที่เน้นปลูกสร้างความคิดเรื่อง “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ก่อให้เกิดกระแสการไหลถ่ายความคิด อารมณ์ความรู้สึก และความใฝ่ฝันแบบรัฐชาติจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น ผู้แต่งมักสอดแทรกความคิดที่ว่า ในช่วงชีวิตหนึ่ง ๆ ต้องทำคุณประโยชน์เพื่อชาติบ้านเมืองและท้องถิ่น

2.2 การจัดลำดับเวลาและความถี่เพื่อแสดงเหตุการณ์สำคัญในช่วงเวลาต่าง ๆ ในการเล่า ผู้แต่งจัดลำดับเวลาและความถี่ที่น่าสนใจ โดยนำเสนอเวลาตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงก่อนพ.ศ. 2475 อิงกับพื้นที่ในเรื่องเล่า คือพื้นที่ประวัติศาสตร์ภาคกลาง เชื่อมโยงกับพื้นที่ภาคใต้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์และบุคคลสำคัญเพื่อนำเสนอต่อผู้ฟังเรื่องเล่าในช่วงเวลาที่แต่ง ซึ่งแฝงอารมณ์ ความปรารถนา และอุดมการณ์ไว้ไม่น้อย

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะอิงแนวคิดของเจราด์ เจอร์เน็ต (Genette, 1980) ที่กล่าวถึงการเล่าเรื่องว่า จัดลำดับเวลา 3 ลักษณะ ลักษณะแรกคือจัดตามลำดับ ลักษณะที่สองคือจัดตามระยะเวลา ซึ่งมี 5 แบบ คือ การเล่าย่อ (summary) การเล่าข้าม (ellipsis) การเล่าละเอียด (scene) การยืดเวลา (stretch) การหยุด (pause) และลักษณะที่สามคือจัดตามความถี่ (order, duration and frequency) ดังนี้

2.2.1 ลำดับ (order) ในการจัดลำดับเหตุการณ์ ผู้แต่งจะเลือกจัดลำดับเวลาตามใจชอบ โดยเริ่มเกริ่นนำที่บริบททางถิ่นก่อน ต่อมาก็เชื่อมโยงกับรัฐภาคกลางผ่านตัวละครที่เป็นบุคคลสำคัญในท้องถิ่น เพื่อโน้มน้าวให้ผู้อ่านเห็นความรุ่งเรืองทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีมาอย่างช้านาน กระนั้นก็ยังเห็นความสัมพันธ์กับรัฐภาคกลางด้วย ซึ่งสะท้อนนัยบางอย่างที่ผู้แต่งมีต่อรัฐ นัยหนึ่งคือการยกย่องรัฐภาคกลาง อีกนัยหนึ่งคือการสื่ออำนาจของรัฐท้องถิ่นด้วย

2.2.2 ระยะเวลา (duration) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเวลาที่ผู้อ่านใช้อ่านวรรณกรรมกับช่วงเวลาที่ผู้แต่งนำมาเล่าเรื่องพบลักษณะเด่น ๆ ดังนี้

1) การเล่าย่อ (summary) ผู้แต่งนำประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยสุโขทัยกระทั่งถึงช่วงพ.ศ. 2475 เพื่อจัดให้เป็น “ตอนต้น” ของวรรณกรรมชุดนี้ ประวัติศาสตร์ที่ยาวนานหลายร้อยปีถูกนำมาย่นย่อเพื่อให้กระชับยิ่งขึ้น โดยมีข้อสังเกตว่า ผู้แต่งเล่าเรื่องรัฐเมืองหลวงค่อนข้างย่นย่อ การรับรู้เกี่ยวกับรัฐเมืองหลวงผู้อ่านใช้เวลาไม่นาน ผู้แต่งเล่าย่อโดยสังเขป หรือกรณีที่กล่าวถึงบุคคล ผู้แต่งก็จะเลือกเล่าย่อเพียงแค่ระบุชื่อ และบทบาทที่ได้รับ หรือบอกคุณสมบัติเด่นอย่างย่นย่อ แต่หากเล่าเรื่องของท้องถิ่นจะขยายใจความอย่างชัดเจน

2) การเล่าข้าม (ellipsis) ในการเล่าเรื่อง ผู้แต่งไม่ได้เล่าทุกเหตุการณ์ที่นักประวัติศาสตร์บันทึกไว้ แต่จะเลือกตัดเหตุการณ์บางตอนออกหรือเล่าข้ามหากไม่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เช่น ในสมัยสุโขทัย ผู้แต่งเลือกเล่าประวัติพ่อขุนรามคำแหง เพราะเชื่อมโยงกับนางเลือดขาวแห่งพัทลุง และการมีปู่ครูจากนครศรีธรรมราชไปรับราชการที่สุโขทัย แต่เล่าข้ามเหตุการณ์การทำสงครามของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับพม่า หรือเหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในสมัยอยุธยา ต่อมาก็เลือกเล่ายุคสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีหรือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่ไปตีเมืองนครศรีธรรมราช โดยเน้นการผูกไมตรีที่ดีต่อกัน

3) การเล่าละเอียด (scene) ผู้แต่งมักเล่ารายละเอียดของตัวละครหรือบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะ ตัวละครที่มีบทบาทสำคัญต่อท้องถิ่น เช่น เล่าประวัติของนางเลือดขาว ชาวพัทลุงอย่างละเอียด หรือเล่าเรื่องราวของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ที่ยืดยาวมากเป็นพิเศษ อาจเพราะผู้แต่งเห็นว่าคนเหล่านี้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นในเชิงประจักษ์ กอปรกับความประทับใจส่วนตัว และการมีมาตุภูมิเป็นคนในพื้นที่จึงให้ความสำคัญเป็นพิเศษ

4) การยืดเวลา (stretch) ในการเล่าเรื่อง ผู้แต่งยืดเวลาของเรื่องเล่าด้วย ดังการเล่าประวัติของพระยารัษฎาฯ ผู้แต่งยืดเวลาพอสมควร ซึ่งก่อนหน้านี้เน้นการไล่ความถี่ของช่วงเวลาต่าง ๆ อย่างกระชั้น กล่าวคือ ก่อนหน้านี้ผู้แต่งจะเล่าแบบรวบรัด ไล่พ.ศ.ไปเรื่อย ๆ หนึ่งบท มีหนึ่งช่วงพ.ศ. ครั้นถึงช่วงเวลาของบุคคลสำคัญก็จะยืดเวลาออกไปอีกหลายบทกว่าจะเริ่มต้นไล่ช่วงพ.ศ.ใหม่ โดยยืดเวลาในท้องถิ่นให้ยาวนานขึ้นไปอีกด้วย ทำให้ผู้อ่านมองเห็นมิติเวลาที่เกี่ยวข้องกับเมืองหลวงในระยะเวลาอันสั้น แต่เห็นมิติเวลาในท้องถิ่นที่ค่อนข้างยาวนาน ในการเล่าผู้แต่งให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ เหตุการณ์สำคัญในช่วงเวลาต่าง ๆ ที่มีบุคคลสำคัญเป็นผู้นำท้องถิ่นประกอบด้วย (ปรากฏอย่างยืดยาวในเล่มที่ 5)

5) การหยุด (pause) ในการหยุดเล่าเรื่อง เกิดขึ้นเมื่อผู้แต่งเล่าถึงตัวละครที่มีพฤติกรรมด้านลบ หรือผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นแบบอย่างที่ดี เมื่อเล่าถึงบุคคลนั้น ผู้แต่งจะหยุดเรื่องไว้แล้วไม่เล่าเหตุการณ์นั้นต่อ แต่เปลี่ยนเป็นวิพากษ์วิจารณ์แทน แล้วกลับไปเล่าประเด็นของผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดีอีกยืดยาวในหน้าต่อไป อาจเพราะไม่ต้องการซ้ำเติม หรือไม่ต้องการให้ผู้อ่านเห็นภาพของผู้นำที่ไม่ดีจนเกิดอคติ ผู้เล่าในที่นี้จึงคล้ายมีบทบาทเสมือนมีตัวตน คอยวิพากษ์วิจารณ์ตัวละครไปด้วย ทั้งนี้ น่าสนใจว่าการหยุดเวลาบางครั้งเกิดจากผู้แต่งมี “คลัง” ผู้นำจำนวนมาก เมื่อเล่าไปเรื่อย ๆ แล้วเกิดนึกถึงใครขึ้นมาก็จะหยุดเวลาในการเล่าในขณะนั้นไว้ก่อน แล้วจึงวกกลับไปเล่าถึงสิ่งที่ติดค้างในใจต่อไป ดังตอนหนึ่งที่ผู้แต่งเล่าสถานการณ์หลังการเสียชีวิตของพระยารัษฎาฯ ไปตามลำดับเวลา มีเรื่องการปราบปรามโจรผู้ร้ายของพระวิชัยประชาบาล การย้ายเมืองพัทลุงไปประจำที่คูหา ตามด้วยการตั้งโรงเรียนในชุมชน แล้วก็หยุดไว้แค่นั้นก่อน จึงย้อนกลับมาเล่าพฤติกรรมของพระยาอุตรกิจที่เป็นผู้นำที่ดี คอยตรวจตราสอดส่องผู้คนแม้ในยามค่ำคืน ใครคิดร้ายก็รีบจัดการทันที การเล่าถึงพระยาผู้นี้อาจเกิดจากก่อนหน้านี้ผู้แต่งเล่าถึงคุณสมบัติด้านบวกของผู้นำชุมชนที่มีแนวคิดในการทำงานที่คล้ายคลึงกันอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เล่าเหตุการณ์ไปตามลำดับ ก็อาจนึกถึงคุณสมบัติของผู้นำอีกคนที่มีลักษณะคล้ายกันแต่ลืมเล่า จึงหยุดเวลาไว้ก่อนแล้วเล่าคั่นด้วยเรื่องของพระยาอุตรกิจเพื่อให้ผู้อ่านเห็นพฤติกรรมผู้นำในทิศทางเดียวกัน

2.2.3 ความถี่ (frequency) การใช้ช่วงเวลาที่ถี่ ๆ เพื่อบอกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มีหลายแบบ เช่น เหตุการณ์ในเรื่องเกิดขึ้นหนึ่งครั้ง ผู้เขียนเล่าหนึ่งครั้งเท่ากับที่เกิดจริง หรือเหตุการณ์เกิดขึ้นหนึ่งครั้ง แต่ผู้เขียนเล่าซ้ำ ๆ หลายครั้ง ความถี่นี้สามารถเน้นย้ำสารที่ต้องการส่งได้ดี

2.3 การเล่าผ่านองค์ประกอบทางวรรณกรรมเพื่อเสริมภาพลักษณ์ชุมชนด้านบวก ผู้แต่งอาศัยองค์ประกอบทางวรรณกรรมเพื่อเสริมภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” ด้านบวกในมิติต่าง ๆ อย่างชัดเจน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 โครงเรื่อง (Plot) จากการศึกษาพบว่า ผู้แต่งเชื่อมร้อยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ ไว้ด้วยกันจากอดีตสมัยสุโขทัย กระทั่งสิ้นสุดที่ช่วงพ.ศ.2475 เป็นสิ้นสุดของวรรณกรรมประวัติศาสตร์ชุดประวัติพัทลุง-ตรัง (ตอนต้น) สามารถแบ่งเหตุการณ์หลัก ๆ ได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

Table 1: Plot of Southern Historical Literary Work

Chronology of the Literature	
1	A recount of the civilization of Southern communities.
2	The situation when an old couple met Nang Luad Khao (White-Blood Lady) and the couple later died.
3	The situation when Nag Luad Khao founded a temple.
4	The situations when the central government wanted Nang Luad Khao to be his wife. But when he learned that she already had a husband and is pregnant So he asked for her son to be adopted instead.
5	The death of Nang Luad Khao and her husband in her hometown.
6	The interaction between King Ramkhamhaeng and the Southern communities.

7	Thai-Burmese war in Ayutthaya period with the help of the people in the communities.
8	The fall of the Ayutthaya Kingdom - Ban Bangrachan villagers helped fight in the battles.
9	King Taksin the Great tried to gather forces from various groups.
10	The interaction between King Taksin and the Sothern communities.
11	Fight against frequent Burmese invasions in King Rama I period and the help of forces from people in the communities.
12	Pirate problems and the suppressions performed by a Phatthalung community leader.
13	Temple foundations, community renovations, and activities in peaceful communities.
14	A conflict in Saiburi (now Kedah state in Malaysia) with suppression by the leaders from Phatthalung and Nakhon Si Thammarat.
15	Peaceful communities in Trang in which both Buddhists and Moslems lived in harmony via good administrations.
16	Natural disasters and the help from the people in the communities, such as those from Trang helping Phatthalung communities.

17	Situations concerning community administration, such as tribute payment, taxation, career performance, people’s life styles, transportation, getting rid of weak governors, etc.
18	Outstanding situations in Phraya Ratsadanupradit’s period, such as thief suppression, road construction, the image of well-living communities in Trang, as well as the death of kings.
19	The terrifying assignation of Doctor Chan (Mor Chan). The death of Phraya Ratsadanupradit, including King Prajadhipok’s abdication.
20	The immerse into the situations after the 1932 (B.E. 2475) Revolution. The narrator expressed his delight in the new government.

Source: Researcher

โครงเรื่องวรรณกรรมประวัติศาสตร์ชุดนี้เน้นไล่ลำดับเหตุการณ์ตามปฏิทิน เพื่อให้เห็นภาพลักษณ์ชุมชนภาคใต้ที่แข็งแกร่งทั้งด้านผู้นำ และบริบทสังคมวัฒนธรรม มีนัยเพื่อเชิดชูภาพลักษณ์ชุมชนภาคใต้ที่มีชื่อเสียงมาอย่างยาวนาน หรือแต่เดิมเคยมี/เคยเป็นชุมชนที่มีความสำคัญมาก่อน มีทั้งอำนาจ ความศักดิ์สิทธิ์ และความแข็งแกร่ง เปิดเรื่องด้วยความรุ่งเรืองของชุมชนภาคใต้ในยุคแรก ๆ เพื่อเผยให้ผู้อ่านเห็นความยิ่งใหญ่ ความมีอำนาจ และการมีชื่อเสียงของชุมชนบริเวณพัทลุง ตรัง และนครศรีธรรมราช ต่อมาก็เจาะลึกบริบทชุมชนมากยิ่งขึ้น โดยให้ชุมชนไปเกี่ยวข้องกับรัฐส่วนกลางเป็นระยะเพื่อเชื่อมโยงถึงอำนาจและความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน ในการดำเนินเรื่อง ผู้แต่งแสดงความขัดแย้งหรือปัญหา พร้อมทั้งการคลี่คลายอย่างทันท่วงทีด้วย เช่น การประสบปัญหาภัยธรรมชาติ แต่ได้คนในชุมชนมาช่วยกันแก้ปัญหา การประสบปัญหาโจรสลัด ได้ผู้นำและคนในชุมชนที่ร่วมกันรบจนสามารถขับไล่โจรสลัดไปได้ ปัญหาของผู้นำท้องถิ่นบางคนที่อ่อนแอ สุดท้ายก็ต้องลาออกไป เพราะคนในชุมชนไม่สนับสนุน ในช่วงเล่ม 4-5 จะได้เห็นการคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ในภาคใต้ภายใต้การนำของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ทั้งด้านปัญหาการคมนาคม ปัญหาการศึกษา ปัญหาอันธพาล ปัญหาโจรผู้ร้าย เป็นต้น รวมไปถึง การไขข้อข้องใจเรื่องต่าง ๆ เช่น การปราบปรามหัวหน้าโจรคนสำคัญอย่างรุ่ง ดอนทราย และการเก็บภาษี ทำให้เห็นความสำคัญของ

ผู้นำท่านนี้ที่สามารถจัดการความขัดแย้งต่าง ๆ ในชุมชนภาคใต้ได้อย่างราบรื่น หลังจากผู้นำเสียชีวิตก็สลับสับเปลี่ยนผู้นำกันเรื่อยมา โดยผู้แต่งกล่าวถึงผู้นำคนต่าง ๆ เพียงสั้น ๆ ทั้งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำคนต่อมาก็ปฏิบัติงานตามรอยพระยารัษฎาฯ อย่างเคร่งครัด ทำให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข เหตุการณ์ดำเนินเรื่อยมาจนกระทั่งถึงพ.ศ. 2475 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ตัดสินใจสละราชสมบัติเพื่อให้การปกครองเป็นไปอย่างราบรื่น เป็นอันจบเรื่องด้วยความสุขแบบวรรณกรรมบันเทิงคดี เพียงแต่เน้นเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

2.3.2 แก่นเรื่อง (Theme) แนวคิดหลักของวรรณกรรมคือการเชิดชูภาพลักษณ์ของชุมชนภาคใต้โดยอาศัยบริบททางประวัติศาสตร์สนับสนุนแก่นเรื่อง

2.3.3 ตัวละคร (Character) ผู้แต่งสร้างตัวละครจากบุคคลที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ หรือที่มีการกล่าวถึงในเอกสารตำราต่าง ๆ ตัวละครมักมีลักษณะเฉพาะตัว จำง่ายและเป็นแบบฉบับ เช่น ภาพของตัวละครกษัตริย์จะเน้นที่ความสามารถด้านการรบและการบริหารบ้านเมือง กลุ่มผู้นำจะเน้นบทบาทสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน ส่วนกลุ่มชาวบ้านก็แสดงบทบาทในการช่วยผู้นำทะนุบำรุงบ้านเมือง การนำเสนอตัวละคร ผู้แต่งมักชูลักษณะเด่นจนเกิดเป็นภาพฉายซ้ำ ๆ ด้วย เช่น ภาพของนางเลือดขาวที่ใจบุญสุนทาน ภาพของพระมหาช่วยหรือพระยาทุกขราษฎร์ที่มีเวทมนตร์คาถาที่เป็นเลิศ หรือภาพของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ที่มีหัวการค้า และเอาจริงเอาจังในการทำงาน ภาพของพม่าและโจรสลัดที่เป็นตัวร้าย เป็นต้น ทั้งนี้ ในการสร้างตัวละคร ผู้แต่งยังใส่ความคิด จินตนาการ ความปรารถนา หรือความทรงจำของตนเข้าไปด้วย รวมทั้งการแสดงผ่านบทสนทนาของตัวละครนั้น ๆ ที่ปรากฏอย่างเด่นชัด คือ บทสนทนาระหว่างผู้นำซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้บอกเล่าปัญหาหรือการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย ทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครมากยิ่งขึ้น ทั้งจะเห็นภาพของตัวละครจากการสร้างตัวละครคู่ตรงกันข้าม สุดท้ายคือการสร้างตัวละครผ่านการเรียกชื่อ การอธิบายชื่อ เช่น การอธิบายความหมายของคำว่ารัษฎานุประดิษฐ์ว่าเกี่ยวข้องกับความดีงาม

2.3.4 ฉาก (Setting) ฉากที่ปรากฏมีมิติของ "เวลา" และ "สถานที่" กำกับไว้ แต่กำกับไว้ถี่บ้างห่างบ้าง โดยจะเล่าว่าช่วงเวลานั้นเกิดเหตุการณ์ใดบ้าง การให้ข้อมูลเกี่ยวกับฉากต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของฉากที่มีผลต่อภาพลักษณ์ด้านบวกของชุมชนภาคใต้ ทั้งบริบทของคน สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ดังตาราง

Table 2: Setting of Southern Historical Literary Work

Types of scenes	Scenes that appear in literary works
Time of events	Buddhist Era in each period starting from B.E. 1000 until B.E. 2475 (1932 A.D.). From the year when King Krongthong reined Phatthalung until the end of the King Rama VII period.
Geographic scenes	The geographic environment consisting of mountains, rice fields, plains, low lands, high lands, valleys, caves, waterfalls, temples, palaces and various types of decorations.
Economic and social structure scenes	Economic conditions concentrate on cultivating economic crops and rearing animals that could be exported. There were good agricultural practices in which people in the communities clearly demonstrated their roles and duties. This also reflects the values of kinship way of life and paying attention to Buddhism.

Source: Researcher

2.3.5 มุมมองของผู้เล่าเรื่อง เป็นมุมมองโดยทั่วไปของผู้แต่งที่แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ทั้งการสนับสนุน เห็นอกเห็นใจ หรือคัดค้าน ในการเล่า ส่วนใหญ่เป็นการเล่าเรื่องแบบรายงานข้อเท็จจริง โดยเล่าข้อมูลที่เกิดขึ้นในยุคสมัยต่าง ๆ แสดงความรู้สึก ความคิดเห็นลงไปด้วย ในบางครั้ง ผู้เล่าเรื่องจะทำหน้าที่เหมือนผู้รู้แจ้ง ที่ล่วงรู้ความเป็นมาเป็นไปของเรื่อง ตลอดจนสามารถทราบความรู้สึกนึกคิดและเข้าถึงจิตใจของตัวละครในเรื่องได้ทุกแง่มุม หรือในบางครั้ง ผู้เล่ายังทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์เรื่องราวเหตุการณ์ตลอดจนการประเมินค่าพฤติกรรมและบทบาทของตัวละครในเรื่องด้วย เช่น การวิพากษ์เรื่องระบบศักดินาว่ามีประโยชน์ รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของผู้นำคนต่าง ๆ

ศักดินาว่านี้มีประโยชน์ มีคุณโทษปรากฏตามยศถา
ใครสูงต่ำถือความตามศักดิ์นา ลงอาญาตามศักดิ์จักสมควร
การบำเหน็จความดีที่ทำชอบ สนองตอบตามศักดิ์จักสมส่วน
ผลประโยชน์แบ่งให้ได้ตามควร ให้สมส่วนตามมีศักดินา

(History of Phatthalung-Trang (Early Period) 2, p.53)

ในการเล่าเรื่อง ผู้แต่งมักใส่ความคิดเห็น อารมณ์ความรู้สึก รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์ค่อนข้างมาก แสดงนัยของผู้ที่ชื่นชมอุดมการณ์ของรัฐ รวมถึงบทบาทของผู้นำ ซึ่งการเล่าตั้งแต่ต้นจนจบนี้จะส่งผลต่อทิศทางของเรื่องเล่าที่เป็นไปตามอำนาจของผู้เล่า หรือการครอบงำชุดความคิดบางอย่างที่อาจเหมือนหรือต่างกับชุดความคิดอื่น ๆ ผู้อ่านจึงอาจต้องใช้วิจารณญาณในการอ่านพอสมควร

สรุป ในการนำเสนอภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” ในวรรณกรรม ผู้แต่งอาศัยกลยุทธ์หรือกลวิธีที่หลากหลาย ทำให้เห็นภาพลักษณ์ของชุมชนที่เด่นชัดมากขึ้น โดยภาพรวมภาพลักษณ์ที่ปรากฏล้วนเป็นภาพลักษณ์ในเชิงบวกทั้งสิ้น

บทสรุป

การศึกษากลวิธีการประกอบสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” พบว่า ผู้แต่งใช้วิธีการที่หลากหลาย กลวิธีหลักที่เด่น ๆ พบ 2 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีทางภาษาพบ 9 กลวิธี ได้แก่ 1. การใช้คำหรือกลุ่มคำเพื่อบ่งชี้ลักษณะของคนและชุมชน 2. การใช้ภาษาระดับกันเองเพื่อสร้างความสัมพันธ์แบบเครือญาติ 3. การซ้ำคำเพื่อเน้นย้ำลักษณะทางภูมิศาสตร์ 4. การอธิบายศัพท์เพื่อแสดงคุณลักษณะของคนหรือสถานที่ 5. การอ้างอิงบริบทต่าง ๆ เพื่อขับเน้นภาพลักษณ์ของคนและสถานที่ 6. การสร้างคู่ตรงข้ามเพื่อเน้นย้ำคุณงามความดีของผู้นำ 7. การตอบโต้ทางวาทกรรมเพื่อให้ความชอบธรรมแก่รัฐในการปราบปราม 8. การอธิบายและให้เหตุผลเพื่อคลี่คลายความเคลือบแคลงสงสัย และ 9. การหยิบยกความเป็นชาติเพื่อสร้างความร่วมมือกันของคนในสังคม และกลวิธีการเล่าเรื่องพบ 3 วิธี ได้แก่ 1. การเล่าผ่านมุมมองของผู้เล่าซึ่งเป็น “คนใน” และ “ตัวแทน” ของรัฐเพื่อตอบสนองต่ออุดมการณ์ส่วนตน 2. การจัดลำดับเวลาและความถี่เพื่อแสดงเหตุการณ์สำคัญในช่วงเวลาต่าง ๆ และ 3. การเล่าผ่านองค์ประกอบทางวรรณกรรมเพื่อเสริมภาพลักษณ์ชุมชนด้านบวก

ผลของการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นการใช้วิธีการอย่างหลากหลายเพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ชุมชน วิธีที่โดดเด่น คือ การอาศัยองค์ประกอบทางวรรณกรรมเพื่อขับเน้นภาพลักษณ์ของชุมชนภาคใต้ในเชิงบวก ตั้งแต่การวางโครงเรื่องที่คัดเลือกหรือ “จัดวาง” เหตุการณ์สำคัญในท้องถิ่น รวมถึงความสัมพันธ์กับรัฐเมืองหลวงเพื่อแสดงการต่อสู้ ต่อรองเชิงอำนาจ การสร้างฉากทั้งกายภาพ ช่วงเวลา และสังคมวัฒนธรรมที่เน้นความอุดมสมบูรณ์ และความมั่นคงปลอดภัย สื่อถึงความภาคภูมิใจต่อพื้นที่ การสร้างตัวละครที่มีความสามารถทุกระดับชั้น และการเล่าผ่านมุมมองของผู้เล่าที่มักสอดแทรกความคิดเห็น รวมถึง การวิพากษ์วิจารณ์ไว้ไม่น้อย ซึ่งจะส่งผลต่อทิศทางของเรื่องเล่าที่เป็นไปตามอำนาจของผู้เล่า

ทำให้เห็นว่า แม้ว่าวรรณกรรมประวัติศาสตร์ที่นำมาศึกษาเป็นงานกึ่ง ๆ สารคดี มากกว่าบันเทิงคดีที่ใช้จินตนาการเป็นหลัก การนำกลวิธีทางวรรณกรรมมาใช้อาจไม่แนบสนิทนัก กระนั้น เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์วรรณกรรมก็ทำให้เห็นเสน่ห์ของวรรณกรรมกลุ่มนี้ในฐานะเรื่องเล่าที่มีการเล่าเรื่องร่วมอยู่ด้วย

วิธีที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือการอ้างอิง ผู้แต่งอ้างอิงทั้งเวลา บุคคล และสถานที่ที่สอดคล้องกับในประวัติศาสตร์ เมื่อเล่าก็ระบุพ.ศ.ไว้อย่างเสร็จสรรพตามลำดับปฏิทิน น่าสนใจว่า ผู้แต่งมักอ้างอิงเหตุการณ์ที่อยู่ในความทรงจำของผู้คน ส่วนหนึ่งอาจเพื่อให้ผู้อ่านกลับไปทบทวนประวัติศาสตร์บางเรื่องที่ผู้คนยังคลางแคลงใจ หรือพยายามค้นหาความจริงอยู่ เช่น สาเหตุที่รัฐท้องถิ่นต้องปราบปรามรุ่ง ดอนทราย และดำหัวแพร ซึ่งเป็น “โจรวัฒนธรรม” สาเหตุการพิพาทระหว่างพระยารัษฎาฯ กับหมอจันทร์ หรือการเก็บภาษีของพระยารัษฎาฯ ที่แตกต่างจากสมัยก่อน นอกจากนั้นก็อาจแฝงนัยอื่นร่วมอยู่ด้วย เช่น การโน้มน้าวให้คนในยุคปลายทศวรรษ 2490 เห็นความเข้มแข็งของชุมชนแต่โบราณ ท่ามกลางการเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ดังงานวิจัยของพัชลินจ์ จีนนุ่น (Jeennoon, 2012, p.333-348) ที่กล่าวว่า ช่วงทศวรรษ 2490 ผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนยุคการพิมพ์สะท้อนปัญหาของชุมชนภาคใต้หลายประการ เช่น ปัญหาค่านิยมของคนที่เปลี่ยนไปในเชิงวัตถุ ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัญหาโจรผู้ร้าย อันเนื่องจากไม่มีกำลังซื้อเหมือนแต่ก่อน หรือช่วยให้คนยุคหลังนำแบบอย่างชุมชนไปสานต่อได้ โดยเฉพาะตัวของผู้นำชุมชนที่อาจต้องเรียนรู้การทำงานของคนช่วงก่อนหน้านี้ ผู้แต่งเน้นให้ภาพท้องถิ่นในอดีตอันนานเนิ่นนับแต่สมัยสุโขทัยจนถึงช่วงที่เป็นรอยต่อของปัจจุบัน โดยยึดความทรงจำของคนที่มีต่อสถานที่ หรือบุคคลที่สำคัญเป็นธรรมเนียมในการจัดวางสื่อสารผ่านถ้อยคำภาษาที่เข้าใจง่าย นำเสนอทางวรรณศิลป์ที่หลากหลาย ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกภาคภูมิใจต่อท้องที่และบุคคลมากยิ่งขึ้น ทั้งเมื่อได้เทียบเคียงกับภาพท้องถิ่นสมัยที่แต่งด้วยแล้วก็อาจเกิดอารมณ์โหยหาอดีตต้องการสร้างภาพลักษณ์ชุมชนที่เป็นอยู่ให้ “เข้มแข็ง” เหมือนวันวานหรือจุดประกายการสร้างภาพลักษณ์ชุมชนให้เข้มแข็งยิ่ง ๆ ขึ้นไป

มีข้อสังเกตว่า ภาพลักษณ์ที่พบเป็นภาพลักษณ์ด้านบวกทั้งสิ้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้วก็ย่อมมีภาพลักษณ์ด้านลบแฝงอยู่บ้าง เช่น ภาพของเยาวชนที่ประพฤติตัวเหลวไหล ภาพของผู้นำบางคนที่ไม่สนใจทะนุบำรุงบ้านเมือง อย่างไรก็ดี ภาพลักษณ์ด้านลบที่ปรากฏเพื่อให้เป็นคู่เทียบเสริมภาพลักษณ์ด้านบวกของชุมชนมากกว่าจะเน้นหนักไปด้านลบ นอกจากนี้ ในการแสดงมโนทัศน์ความเป็นชาติ และระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรวมศูนย์ไปเป็นประชาธิปไตย ผู้แต่งไม่ได้มีข้อขัดแย้งมากนัก แม้ว่าจะใช้มโนทัศน์ (point of view) ของผู้เล่าที่เป็นคนในพื้นที่ก็ตาม เป็นเพราะต้องการเชิดชูชุมชนภาคใต้ และอาจหมายรวมถึงการเสริมหนุนอุดมการณ์การสร้างชาติของรัฐไทยด้วย ดังที่ผู้แต่งกล่าวในตอนกลางกับตอนปลายว่า ตั้งแต่ช่วงหลังพ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2497 เนื้อหาเน้นการครองชีพและศีลธรรมของพลเมือง และตอนปลายกล่าวตั้งแต่ พ.ศ. 2497 เป็นต้นไป เนื้อหาสร้างความหวังให้ผู้อ่านรอรับอารยธรรมใหม่ (หน้าคำนำ) แนวคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพรชัย นาคสีทอง (Nakseethong, 2021) เรื่อง "หนังสือแจกงานศพกับความแปรเปลี่ยนของอารมณ์ความรู้สึกและความใฝ่ฝันของคนภาคใต้ประเทศไทย ทศวรรษ 2460-2550" ที่กล่าวว่า ช่วงทศวรรษ 2460-2490 หนังสือที่นำไปแจกในงานศพในสังคมท้องถิ่นภาคใต้อยู่ในช่วงที่เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอันเกิดจากการเข้าไปสัมพันธ์กับรัฐสมัยใหม่ การปรับตัวที่สำคัญของท้องถิ่นคือการเข้าไปเป็น "กลไกของระบบราชการสมัยใหม่" มีผลซึมลึกเข้าไปสู่ระบบคุณค่าและความหมายของชีวิตผู้คนในท้องถิ่นที่เชื่อมโยงตัวตนกับรัฐไทยสมัยใหม่ที่ก่อกำเนิดขึ้น ครั้นช่วง พ.ศ. 2490-2520 เป็นยุคแห่งการสร้าง “แบบแผน” ความภาคภูมิใจต่อความสำเร็จของบุคคล ในการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจและหน้าที่การงานอันเป็นแบบอย่างที่คนรุ่นหลังดำเนินรอยตามเพื่อความก้าวหน้าและความสำเร็จในชีวิต โดยเป็นอารมณ์ความรู้สึกของการสร้าง “ชีวิตคนใต้” ที่เชื่อมเป็นเนื้อเดียวระหว่างท้องถิ่นใต้กับความเป็นไทย

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การประกอบสร้างภาพลักษณ์ “ชุมชนภาคใต้” จากวรรณกรรมประวัติศาสตร์ภาคใต้ ชุด ประวัติพัทลุง-ตรัง (ตอนต้น)” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภททุนวิจัยเงินรายได้ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

References

Boonsanit, Y. (1995). *wan wichan* [Literary criticism]. Songkhla: Srinakharinwirot University.

Chaichan, C. & Phonchai, C. (1953-1954). *prawat phatthalung-trang (tonton)* [History Phatthalung-Trang (Early Period)]. Trang: Chuthaibaeprian.

Diteeyont, V. (1992). Famai of Suphorn Boonnak: Relationship between Novel and History. *Journal of the Faculty of Arts, Silpakorn University, 14* (2), 36–53.

Genette, G. (1980). *Narrative Discourse: An Essay in Method.* New York: Cornell University Press.

Jeennoon, P. (2012). *Characteristics and social roles of the Southern didactic literature in booklet format.* [Doctoral dissertation, Chulalongkorn University]. https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/37527.

Jeennoon, P. (2023). Images of 'the Southern Region Community' from the Southern Historical Literary Work Series of Phatthalung-Trang (Early Period). *Journal of Liberal Arts, Thammasat University, 23* (2), 251-282.

Khunweechuay, M. (2003). *The peasant robbers of Songkhla Lake basin, A.D. 1894-1922.* [Master's thesis, Silpakorn University]. https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/8874?attempt=3&&attempt=2&locale-attribute=th

Mallikamas, K. (2004). *khwamru thuapai thang wannakhadi thai* [Introduction to Thai literature]. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.

Mektrairat, N. (n.d.). Modern State. *King Prajadhipok Institute.* http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title.

Mookham, T. (2019). The Construction of Representation of Women in ASEAN Literatures on Political Roles. *The Academic Journal, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University, 6* (2), 116-118.

Nakseethong, P. (2021). *Cremation Volumes and the changes in the Thai Southerners' Emotions and Dreams of Hope, 1910s-2010s.* [Doctoral dissertation, Chiang Mai University]. http://cmuir.cmu.ac.th/jspui/handle/6653943832/74104

Nakseethong, P. (2021). The Locality within the Nation State - the Nation State within Locality: Coordination and Connection between Local Consciousness and State Ambition in the Southern Cremation Volumes, 1910s-1940s. *Parichart Journal, Thaksin University, 34* (1), 119-137.

Royal Institute. (2011). *photchananukrom chabap ratbandittayasatan BE 2554* [Dictionary of the Royal Institute, 2011 Edition.] (2nd ed.). Bangkok: Nanmeebooks.

Srimuang, D. (2013). *Identity construction of Writer: A case study of Seksan Prasertkul's life experience narratives.* [Master's thesis, Silpakorn University]. https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/4462?attempt=2&

Tailanga, S. (2006). Historiography and the face of early prose fiction in the Rattanakosin period. *Journal of Language and books, 37*(1),31-56.

Tailanga, S. (2017). *sat lae sin haeng kan lao rueang* [The science and art of storytelling]. (2nd ed.). Bangkok: Kasetsart University.

Wessayasirin, S., Tokeaw, W., Sridee, S. & Budsararat, P. (2019). Identity Construction of Southern Thai People Through Shadow Play. *The Academic Journal, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University, 6* (2), 334-352.

Wongsurawat, K. (2004). *kanmueang kanpokkhrongthai: laimiti* [Thai politics and government: multidimensional]. Bangkok: Department of Political Science and Public Administration, Kasestsat University.

ภาคผนวก

ตารางที่ 1: โครงเรื่องวรรณกรรมประวัติศาสตร์ภาคใต้

การลำดับเหตุการณ์ในวรรณกรรม	
1	การเล่าย้อนหลังถึงความรุ่งเรืองของชุมชนภาคใต้
2	เหตุการณ์ตายายพบนางเลือดขาว ต่อมาตายายก็เสียชีวิต
3	เหตุการณ์เกี่ยวกับนางเลือดขาวสร้างวัด
4	เหตุการณ์ที่รัฐส่วนกลางอยากได้นางเลือดขาวเป็นภรรยา แต่ครั้นทราบว่านางมีสามีแล้ว และกำลังตั้งครรภ์ จึงขอบุตรของนางไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมแทน
5	เหตุการณ์การเสียชีวิตของนางเลือดขาวกับสามีที่บ้านเกิดของนาง
6	เหตุการณ์การปฏิสัมพันธ์ของพ่อขุนรามคำแหงกับชุมชนภาคใต้
7	เหตุการณ์การทำศึกกับพม่าในสมัยอยุธยา โดยมีคนในชุมชนไปช่วยรบ
8	เหตุการณ์การเสียกรุงศรีอยุธยา มีชาวบ้านบางระจันช่วยสู้รบ
9	เหตุการณ์สมัยพระเจ้าตากสินมหาราชที่ที่มีการรวมก๊กต่าง ๆ
10	เหตุการณ์การปฏิสัมพันธ์ของพระเจ้าตากสินกับชุมชนภาคใต้
11	เหตุการณ์การทำสงครามในสมัยรัชกาลที่ 1 จากการรุกรานของพม่าเป็นระยะ ๆ โดยมีคนในชุมชนช่วยสู้รบ
12	ปัญหาของโจรสลัด มีผู้นำชุมชนพัทลุงเข้าไปปราบปราม
13	เหตุการณ์การสร้างวัด บูรณะชุมชน กิจกรรมในชุมชนที่อยู่เย็นเป็นสุข

14	เหตุการณ์ความขัดแย้งในไทรบุรี ผู้นำชาวพัทลุงและชาวนครศรีธรรมราชไปปราบ
15	เหตุการณ์ความสงบในชุมชนจังหวัดตรังที่มีทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม โดยผ่านการจัดระเบียบการปกครองที่ดี
16	เหตุการณ์ด้านปัญหาภัยธรรมชาติ ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากคนในชุมชน เช่น ชุมชนตรังที่ช่วยเหลือชุมชนพัทลุง
17	เหตุการณ์ด้านการจัดระเบียบการปกครองในชุมชน เช่น การส่งส่วย การเก็บภาษี การประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตของผู้คน การคมนาคม การจัดการเจ้าเมืองที่อ่อนแอ ฯลฯ
18	เหตุการณ์เด่นในสมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์ เช่น การปราบปรามโจรผู้ร้าย การสร้างถนน ส่งเสริมการศึกษาชุมชน ให้ภาพชาวชุมชนตรังที่อยู่ดีมีสุข รวมถึงการสวรรคตของพระมหากษัตริย์พระองค์ต่าง ๆ
19	เหตุการณ์สะเทือนขวัญที่เกี่ยวกับการฆาตกรรมของหมอจันทร์ การเสียชีวิตของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ รวมไปถึง การสละราชสมบัติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
20	ย่างเข้าสู่เหตุการณ์หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475 ผู้เล่าแสดงแสดงความรู้สึกยินดีที่จะมีการปกครองแบบใหม่

ตารางที่ 2: ฉากในวรรณกรรมประวัติศาสตร์ภาคใต้

ประเภทของฉาก	ฉากที่ปรากฏในวรรณกรรม
ฉากเวลาที่เกิดเรื่องราว	การบอกพ.ศ. ยุคสมัยต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่พ.ศ.พันกว่าจนถึงพ.ศ. 2475 ตั้งแต่สมัยพระเจ้ากรงทองครองพัทลุง กระทั่ง สิ้นสุดสมัยรัชกาลที่ 7
ฉากด้านภูมิศาสตร์	การบอกสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นภูเขา ทุ่งนา ที่ราบ ที่ลุ่ม ที่ดอนหุบเหว ถ้ำ น้ำตก วัด ตำหนัก และการประดับประดาต่าง ๆ
ฉากด้านเศรษฐกิจและโครงสร้างทางสังคม	การบอกสภาพเศรษฐกิจที่เน้นการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจที่สามารถส่งขายยังต่างเมือง การกสิกรรมที่ดี คนในชุมชนต่างแสดงบทบาทหน้าที่ของตนอย่างชัดเจน นอกจากนั้นยังแสดงค่านิยมการอยู่กันเป็นเครือญาติ การมีจิตฝักใฝ่ในพระพุทธศาสนา

รายการอ้างอิงภาษาไทย

บุญสนิท, ยุรฉัตร. (2538). *วรรณวิจารณ์.* สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ไชยจันทร์, ชาญ และ พลชัย, พาสน์. (2496-2497). *ประวัติพัทลุง-ตรัง (ตอนต้น).* ตรัง: ชูไทยแบบเรียน.

ดิถียนต์, วินิตา. (2535). ฟ้าใหม่ของศุภร บุนนาค: ความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับประวัติศาสตร์. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 12* (2), 36-53.

จีนนุ่น, พัชลินจ์. (2555). *ลักษณะเด่นและบทบาททางสังคมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ "ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก".* [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย] .https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/37527

จีนนุ่น, พัชลินจ์. (2566). ภาพลักษณ์ "ชุมชนภาคใต้" จากวรรณกรรมประวัติศาสตร์ภาคใต้ ชุด ประวัติพัทลุง-ตรัง (ตอนต้น). *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 23* (2), 251-282.

ขุนวีช่วย, มานะ. (2546). *ชุมโจรแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พ.ศ. 2437 - 2465.* [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/8874?attempt=3&&attempt=2&locale-attribute=th

มัลลิกะมาส, กุหลาบ. (2547). *ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย.* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เมฆไตรรัตน์, นครินทร์. (ม.ป.ป.). รัฐสมัยใหม่. *สถาบันพระปกเกล้า.* http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title.

หมูคำ, ธนพร. (2562). การประกอบสร้างภาพแทนสตรีในวรรณกรรมอาเซียนกับบทบาททางการเมือง. *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 6* (2), 116-128.

นาคสีทอง, พรชัย. (2564). *หนังสือแจกงานศพกับความแปรเปลี่ยนของอารมณ์ความรู้สึกและความใฝ่ฝันของคนภาคใต้ ประเทศไทย ทศวรรษ 2460-2550.* [วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]. http://cmuir.cmu.ac.th/jspui/handle/6653943832/74104

นาคสีทอง, พรชัย. (2564). ท้องถิ่นในรัฐชาติ - รัฐชาติในท้องถิ่น: การประสานและการผูกโยงของอารมณ์ความรู้สึกและความใฝ่ฝันแบบรัฐชาติกับสำนึกท้องถิ่นในหนังสือแจกงานศพของภาคใต้ ทศวรรษ 2460-2490. *วารสารปาริชาต, 34*(1), 119-137.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2557). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

ศรีม่วง, ดาราพร. (2556). *การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของนักเขียน : กรณีศึกษาเรื่องเล่าจากประสบการณ์ชีวิตของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล.* [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/4462?attempt=2&

ไตลังคะ, สรณัฐ. (2549). ประวัติศาสตร์นิพนธ์กับโฉมหน้าบันเทิงคดีร้อยแก้วยุคแรกในสมัยรัตนโกสินทร์. *วารสารภาษาและหนังสือ, 37* (1), 31-56.

ไตลังคะ, สรณัฐ. (2560). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เวศยาสิรินทร์, ศราณี, ท่อแก้ว, วิทยาธร, ศรีดี, สุภาภรณ์ และบุษรารัตน์, พิทยา. (2562). การสร้างอัตลักษณ์คนใต้ผ่านหนังตะลุง. *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 6* (2), 334-352.

วงศ์สุรวัฒน์, โกวิท. (2547). *การเมืองการปกครองไทย: หลายมิติ.* กรุงเทพฯ: ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.